

Hea Kodanik

EMSL-i ajakiri kodanikuühiskonnast

nr 3 (53)

tali
2011

Avalikud teenused:
kellele, milleks ja kuidas?

MARIS TAKK

Eesti Disainikeskuse turundus-
ja kommunikatsioonijuht

Palun mulle head teenust!

Kui kirjeldaksime üksipulgi lihtsat arsti juurde mineku teekonda koos arvukate telefonikõnede, parkimiste ja suhtlemistega, kujuneks nimekiri kriitilistest kokkupuutepunktidest omajagu pikaks. Mina (nagu ilmselt paljud) võin pajatada mitmestki faktorist, mis seda ettevõtmist varjutada võivad. Olgu need siis morni näoga riidehoiutädi või labürintlikud, viitadeta koridorid, kust, oh õudust, ei leia õiget kabinetti, rääkimata väljapääsust. Kõike seda võtame hariplikult ka kui avalike teenustega kaasas käivat tüütut paratamatust. Ent kiigates mugavaid ja kasutajasõbralikke näiteid naaberriikidest ja meie enda e-teenuste arengu galopeerivat kulgu, tärkab hinges lootuskiir.

Siinkohal tasuks teenuste kasutajamugavamaks, efektiivsemaks ja jätkusuutlikumaks muutmiseks kutsuda mängu disainer. Täpsemalt teenusedisainer kui probleemide defineerija, teenuse analüüsija nii tarbija kui pakkuja vaatenurgast ning loovate ja innovaatiliste lahenduste visandaja ja elluviija. Teenusedisain on veel üsna nooruke eriala, mille abil otsitakse vastuseid küsimustele: milline peaks olema kasutaja kogemus? Milline teenuse pakkuja kogemus? Kuidas muuta teenus

jätkusuutlikuks nii sotsiaalses kui ka keskkondlikus mõõtmes?

Korraga nii sisu kui ka vormi kujundamise eest vastutav teenusedisainer on justkui üheksa ametiga Hunt Kriimsilm – ühes isikus saavad kokku disaineri, kunstniku, arhitekti, psühholoogi, etnograafi, turundaja ja juhi oskused. Disaineri tööprotsessi võtavad hästi kolm mõistet:

Raha küsitakse näiteks ühe teenuse parandamise jaoks, kuid analüüsi käigus selgub, et vaja on hoopis uut teenust.

holistiline (mõttelaad), empaatiline (lähemismisviis) ja prototüüpiv (metodoloogia).

Kuidas siis teenusedisainer töötab? Projekti esimeses etapis kaardistatakse võimalikult detailselt teenuse kasutamise teekond (kasutades näitlikustamiseks seda sama arstikäiku: näiteks erialarsti juurde minek alates telefonitoru hargilt tõstmisest kuni arsti juurest koju jõudmiseni), tuues välja kitsaskohad suhtluses ja teenindamises. Võttes disainitööriistade lisaks appi ka antropoloogia ja psühholoogia, viiakse läbi vaatlusi, intervjuusid, uuringuid ja

töötubasid nii teenuse kasutaja kui ka pakkujaga, et joonistuksid välja mõlema poole mured, vajadused ja ootused.

Disaineril on siinkohal eelkõige suunaja, ärgitaja, vahendaja ja kaardistaja roll. Seejärel jõutakse katsetamise ja prototüüpimise faasi, kus testitakse stsenaariume ja lahendusi, kaasates erinevaid sihtrühmi töötubades. Prototüüpimine aitab maandada riske ja ennetada toote või teenuse teostamisel tekkida võivaid vigu. Kahe esimese etapi põhjalik läbimine loob eelduse, et viimane, teostusfaas, läheb juba muretumalt ja sünnivad teenused, mille arendamisel on arvestatud nende kasutaja – inimesega.

Mõnevõrra keerukaks teeb disaini rakendamise avalike teenuste puhul nii hangete kui ka protsessi enda spetsiifika – lõpptulemus ei pruugi võrduda algse lähteülesandega ja võib protsessi jooksul muuttuda. Raha küsitakse näiteks ühe teenuse parandamise jaoks, kuid analüüsi käigus selgub, et vaja on hoopis uut teenust.

Ma usun, et hea disainer aitab ehitada silda meile kõigile igapäevaelus vajalike, kui mitte kohustuslike, ja pisut tüütute avalike teenuste ning nende kasutajate ja osutajate (kes on ju tegelikult samad inimesed) vahele.

Õpime parteidelt

Kaarel Tarand soovib, et parteide riigipoolne rahastamine võiks olla seotud summaga, mida nad suudavad koguda oma liikmemaksudest.

Järgmise aasta riigieelarves on erakondade rahastamiseks 5,4 miljonit eurot. Nelja parlamendiparteisse kuulub kirjade järgi 35 000 inimest. Nõnda arvutab Tarand, et kui parteid koguksid igalt liikmelt aastas praeguste sümboolsete summade asemel 100 eurot ehk 8,3 eurot kuus (võrdluseks: mu rahvatantsurühma liikmemaks on 20 eurot kuus), oleks koos 2/3 vajaminevast summast. Riigieelarvest nõnda säästetud 3,5 miljonit võiks kasutada millekski muuks. Näiteks suunata Kodanikuühiskonna Sihtkapitali, kes oma tänavuse 1,2 miljoni euroga rahastas pea sadakonna vabauhenduse töid.

Hea küll, me kõik teame, et kui parteid liikmemaksude kogumist päriselt tõsiselt võtaks, ei kaasneks sellega lisaraha, pigem väheneks liikmeskond. Iga erakonna ridades on tuhandeid „surnud hingi“, kes halvimal juhul on isegi unustanud, et sinna kuulusid. Aga pöörakem tähelepanu retoorikale, millega valitsusparteid Tarandi ettepanekule vastasid. Ja kasutagem neid mõtteid, kui poliitikut meile räägivad, et üht „õiget“ vabauhendust peaksid ikka ta oma liikmed ülal pidama.

Meenutagem siis Reformierakonna peasekretäri sõnu, et demokraatia huvides ei ole inimesi kõrgete liikmemaksudega riigiasjadest eemale peletada ja et „on mitmeid näiteid“, kus sõltumine erarahast on kaasa toonud suuri probleeme.

Või IRL-i peasekretäri jutt sellest, et riigi toetus vähendab ohtu, et organisatsioon keskendub liikmemaksude kogumisele, selmet teenida rahva usaldust.

Ja kui peasekretäridest väheks jääb, siis justiitsministri autoriteet peaks kuulajat ometi veenma. „Loomulikult on hea,“ ütleb ta, „kui liikmed panustavad liikumisse, millesse nad usuvad, aga kodanikuühiskonna huvi peaks olema haarata võimalikult palju inimesi aktiivsesse töösesse, mitte luua kõrgeid rahalisi barjääre.“

URMO KÜBAR

Marge Nelgi sisegalaktikad

Marge Nelk ütleb, et tema sees on terved galaktikad, mis vajavad avastamist. Oma väikese, hubase ja mõnusa mikrokosmoselaevaga seikleb ta uljalt enda siseilmas ringi ja näeb kogu aeg uusi, põnevaid ja imeväärseid asju: planeete, maid, linnu, maju, ruume, metsi, taimi, olukordi, kujundeid, rägastikke, hiiglaslikke ja tillukesi elanikke. Vahel

külatab ta ilusaid, rõõmsaid ja õdusaid paiku, vahel natuke kummalisi, nukraid ja kõheda. Pärast teeb Marge oma reisidest pilte. Väiksena meeldis Margele joonistada, maalida, lõigata ja kleepida, aga see kõik tekitas tohutult sodi ja ajas ema natuke närvi. Nüüd teeb Marge kõiki neid asju arvuti taga ja tekitab palju vähem segadust. Arvutis piltide tegemine on natuke nagu volumine – soov või lõpptulemus on teada, aga protsess ise hämar ja üllatusterohke. Mõni pilt võtab aega paar tundi, mõni jälle päevi või nädalaid. Kuna Marge teab, mismoodi iga pilt täpselt välja peab nägema, siis on vaja ka pilditegemise käigus igasuguseid asju ette võtta. Tuleb minna metsa tuttavat puud pildistama või lunida sõpra, et ta pildil poseeriks. Või tuleb otsida õigeid värve, kuulata olulist muusikat, skannida erinevaid asju, päevade kaupa raamatuid või Vikipeediat lugeda, vaadata ära hunnik väga vajalikke filme või kammida läbi sadu pilte, et leida ühte tillukest detaili.

Kaanepildi nimi on „Reisijad“ ja see on osa hiljutisest näitusest „Maailm ja mõnda“. Marge pilte saab näha aadressil margenelk.blogspot.com

Sisukord

ARVAMUS lk 2-4
Maris Takk, Urmo Kübar ja külaliskolumnist Aivar Viidik.

LESIKA lk 8-9
Henri Laupmaa proovib seletada, mis nähtus on *open data*.

BROWNI LIIKUMINE AVALIKES TEENUSTES lk 11-15
Mari Kodres tuvastas, et avalik võim ja vabauhendused on teenuste osutamise delegerimisel samal kaardil, ent tee jääb veel käänuliseks.

IGAL VALLAL OMA JALGRATAS lk 16-19
Vaatame teenuste üleandmise praktikaid Eesti eri otstes.

NÄGU NIME JUURDE lk 20-22
Alari Rammo tutvustab endist võrkpallurit ja tänast teadurit Veiko Lemberit.

UURING lk 23
Mari Kodres sirvib viimast vabauhenduste elujõulisuse ülevaadet.

KOOLITARKUS lk 24-25
Elina Kivinnukk õppis alles hollandlastelt, kuidas julgeda küsida.

VÄLJAMAA lk 26-27
Svetlana Varjun Eesti Vaimse Tervise Ühingust maalib kurva pildi Gruusiast.

EMSL-is lk 28-29
EMSL-i eksperimentidest venekeelsete vabauhendustega, SOS Lasteküla.

KOGEMUS lk 33-34
Õnne Põllumets MTÜ-st Prandi Küla ja Allikad tutvustab üht edulugu.

ROHELISEKS KASVAMINE lk 34-36
Professor Airi-Alina Allaste akadeemiline vaatenurk öko-olemisele.

NÕUANDED lk 37-38
Kaks abilist arutelude korraldajaile ja uus käsiraamat huvikaitse korraldamisest.

AJALUGU lk 43
10 aastat vanad Foorumid: sektoris käärib, lves peksab segast.

AIVAR VIIDIK
Maalehe
peatoimetaja

Maaleht

Teenused ja meie

Olen alates euro tulekust püüdnud kasutada sularaha nii vähe kui võimalik. Tõsi, suure tõuke andis selleks raske mündikoorem, mis euronahaga paratamatult kaasas käib. Pärast kümnekuulist eksperimenti võin tõdeda, et olen ülesandega päris edukalt hakkama saanud. Peale turulkäikude ja Peipsi äärest sibulavaniku ostmise ei tulegi kohe muid kohti meelde, kus pangakaardiga hakkama ei saaks.

Ka minu suhe riigi ja omavalitsusega on suuresti elektrooniline. Vaatan oma kodulinna Kärkla internetilehekülge ega kujuta küll ette, et peaksin kõiki seal kirjas olevaid taotlusi vajaduse korral, paber näpus, ametnikele viimas käima. Kiirel ajal, logistilise keerukuse ja inimfaktoriga kaasneva süsteemi ebakindluse tõttu sobib elektrooniline asjaajamine minu jaoks ideaalselt. Selles suhtes võin ID-kaardi väljamõtleja ees küll mütsi maha võtta.

Teenuste kättesaadavusest ja kvaliteedist on viimasel ajal taas palju räägitud haldusreformi kontekstis. Et kuidas inimene oma asjad aetud ja mured lahendatud saab, kui vallavalitsus temast üha kaugemale kolib?

Jah, muidugi ei saa kõiki inimesi võtta ühe mõõdupuuga, aga tundub, et suhtluses omavalitsusega ei suudeta tihti lahutada kahte aspekti – sotsiaalset ja bürokraatlikku. Sotsiaalses mõttes on koduvalla kontor

loomulikult äärmiselt oluline. Vallavalitsuse prouadega on kindlasti hea vestlemas käia ja sealt võib saada nii mõnegi vajaliku infokillu. Aga teenuste kättesaadavusega ei tohiks seda kuidagi siduda. See ei tohiks sõltuda ajast, ruumist ega inimesest.

Sotsioloogia isa Max Weber, kes püüdis luua nn ideaalse bürokraatia mudelit, jõudis üsna pea järeldusele, et just inimfaktori suure osakaalu tõttu pole see võimalik isegi sõjaväes ega politseis, rääkimata avaliku sektori struktuuridest.

Uuel ajal, ütleks ma ilma küünilisusega, peaks see ideaal masinate abil siiski võimalik olema. Ehk kõik bürokraatlikud teenused, mida vajame, peaks olema meie täpselt nii lähedal, kui on meie arvuti või internet; seda nii riigi, omavalitsuse kui erasektori tasandil. Raha saame ja maksame üha enam elektrooniliselt, üha enam kasutame telefone, millel mobiilse identifitseerimise ja elektroonilise allkirjastamise võimalus. Me ei eelda enam paberblankette ega -arveid. Paljudel juhtudel ei eelda enam inimestki.

Ma ei karda, et riik või omavalitsus seesuguse elektroonilise läbikäimise tõttu õhemaks kulub. Pigem aitaks see meil kasutada oma aega inimestega silmast silma, kvaliteetsemalt suhtlemiseks. Ja üldse – teenused võiks olla meie päralt seal, kus oleme meie, mitte meie nende päralt seal, kus on nemad.

Hea Kodanik on Eesti ainus perioodiline kodanikuühiskonna häälekandja, mis ilmub oma eelkäija EMSL-i infolehega 1994. aastast hea ilmaga neli korda aastas ja trükiarv on seekord 4450.

Kõik autorid kirjutavad siin vabatahtlikkuse alusel – tuhat tänu sulle- ja pildimeistritele.

Tekstid valisid ja toimetasid

Mari Kodres | mari@ngo.ee
Urmo Kübar | urmo@ngo.ee
Alari Rammo | alari@ngo.ee

Kujunduse tegi

Karl-Kristjan Nigesen | karl@nigesen.ee

Keele eest hoolitses

Katrin Kern | kkern@ut.ee

Iga sõna eest vastutab

EMSL MTÜ, Rotermanni 8, 10111 Tallinn
664 5077 | info@ngo.ee | www.ngo.ee

ISSN 1736-7263

Internetis loetav www.ngo.ee/heakodanik. **Paberil** leiad ajakirja EMSL-i kontorist ja maakondlikest arenduskeskustest. Oma postkasti saab ajakirja **tellida**, kui teatud koguse ja kontaktid heakodanik@ngo.ee. Ajakirja jätkuvalt tasuta ilmumist saab ka **toetada** – www.ngo.ee/toeta.

Hea Kodaniku kirjastamist ja levikut rahastavad **regionaalministri** valitsemisalast Siseministeerium ning Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

SISEMINISTEERIUM
Estonian Ministry of the Interior

Trükitud keskkonnateadlikus
trükikojas Ecoprint

„Elamise kunst, volunturism?“
(Hea Kodanik 2/2011 lk 20-21)

GLEN-iga Sambias

Elamiliselt sajandil tähendas vabatahtlik teenistus altruistlikku tegu, millega arenenud riigi kodanik täidab oma moraalse kohust panustada arenguriikide moderniseerimisse. 21. sajandil pole selline hierarhiline maailmakäsitus enam korrektne. Kõikide Eesti riigi või EL-i finantseeritud projektide eesmärk on suisa vastupidine ja teenimise mõiste seega eksitav. Nii Euroopa vabatahtliku teenistuse (EVT) kui välisministeeriumi rahastatava GLEN-i esmane eesmärk on investeerida noorte haridusse vabatahtliku kogemuse kaudu. See on ka projektis osaleva vastuvõtva organisatsiooni kohus.

See ei tähenda, et organisatsioonid tulu ei teeniks. Näiteks EVT puhul saab iga saatja ja vastuvõtja vabatahtliku pealt 500 eurot pearaha. See on rohkem, kui mõni turismifirma teenib. Liigub ka sümboolne kapital.

Kui ma GLEN-iga Sambiasse jõudsin,

oli prominentse MTÜ juht oma ühenduse raha ära varastanud. Minu ainuke funktsioon kontorist oli olla elav näide organisatsiooni rahvusvahelisusest, mida vajadusel doonoritele, naabritele ja ministeeriumile uue rahastuse saamiseks eksponeerida. Turistina poleks ma ehk midagi nii õpetlikku kogenud, kuid volunturistina seda juhtub.

Kuigi tehakse väga toredaid rohujuure algatusi, ei saa eitada, et volunturism on ka Eestis tärkav majandusharu. Kahtlejal soovitan tutvuda näiteks CICD, DRH Holstedi jt ka Eestis reklaamivate ettevõtetega, kes on valge mehe koormat juba aastakümneid Euroopas edukalt rahaks konverteerinud, müües tuhandete eurode eest tualetiehitamise tuusikuid Indiasse ja Aafrikasse.

Viimaks ei pruugi kolm või isegi kuus kuud, mis on tihti teenistuse pikkuseks, olla kaugeltki piisav, et uude keskkonda

sisse elada, sinna teadlikult panustada. Sama toimub ilmselt ka teistpidi, st ka värsked vabatahtlikud jäävad oma ambitsioonidega (juhul kui neid on) mõistetamatuks, neid hinnatakse eelneva kogemuse või kalli peegelkaamera põhjal. Ja kuigi tegelikkus pole kunagi sama mustvalge, kui on projekt, ei tähenda see, et kogemusest poleks midagi õppida. Pigem vastupidi.

BIRGIT ROSENBERG

GLEN vabatahtlik Sambias, 2007

„Vabatahtlik hällist hauani“
(Hea Kodanik 2/2011 lk 10-15)

Viljandi vabatahtlikud

Viljandimaa Vabatahtlike Keskus (VIVAK, www.vivak.ee) alustas oma toimimist eelmise aasta alguses. Täna on tegutsenud poolteist aastat, mis ühe organisatsiooni kohta on küll lühike aeg, aga selle aja sisse mahub palju tegevusi ja kogemusi.

Eelmise aasta septembris alanud KÜSK-i projekti „VIVAK-i tegevuse käivitamine“ jooksul toimusid meil infopäevad, kust leidsimegi oma esimesed vabatahtlikud. Infotunnid toimusid pensionäridele, puuetega isikutele, töötutele, kasuperedele ja MTÜ-de esindajatele.

Paljud kuulsid sellisest töötegemisest võimalusest esimest korda ja tahtsid kohe end kusagil rakendada. Hetkel on meil andmebaasis ligikaudu 100 vabatahtlikku ja organisatsiooni, kes on kõik ühes info-

listis. Oma tegevusinfot saadame ka teistesse listidesse, et ikka rohkem ja rohkem vabatahtlikke meie tegevustest osa võtaks.

Septembrist jätkame KÜSK-i toel uue projektiga, et edendada vabatahtlikku tegevust maakonnas. Peale kohalikul tasandil vabatahtliku tegevuse koordineerimise tegeleme ka kohalike vabatahtlike vahendamise välismaale ja vastupidi.

Hetkel on meil Euroopa Noorte programmi kaudu Viljandis neli välisvabatahtlikku ja välismaal neli vabatahtlikku (Hispaanias, Kreekas, Rumeenias). Esmakordselt tegeleme ka eakate vabatahtliku teenistusega Grundtvigi elukestva õppe programmi raames.

Meie arvame, et vabatahtlike motiveerimisel on oluline fakt neile kohe või üsna varsti tegutsemisvõimalus anda. Sealt saa-

dud positiivne kogemus motiveerib neid kindlasti ja toob hiljem tagasi jälle koos tegutsema.

Oluline on ka isiklik kontakt vabatahtlikega ja mõnusa meeskonnatunde tekkimine.

HELEN VISNAPUU

Viljandi Vabatahtlike Keskusest

DASA, DASA?

Kelle oma on demokraatia?

Saarlased on ütelnud, et nigulapäeva õõ on aasta pikim – siis pidavat kotkas puu otsast alla kukkuma, sest ta küüned väsisvat oksast kinni hoides ära. Tänavu väsisid erakonnad, saades tolleks, 7. detsembri hommikuks, valmis lennuka erakonnaseaduse muutmise eelnõu, mille jõustumisega reguleeritaks parteide asutatud sihtasutuste tegevus, ent eraldataks neile ka 900 000 eurot maksumaksja raha demokraatia arendamiseks meil ja mujal.

Priimad ideed ju mõlemad, parteide sidusorganisatsioonide tegevus on aastaid lasknud küüsi ja keelt teritada nii valvekoertel kui ka erakondadel endil, lisaraha vastu demokraatia ja kodanikuhariduse edendamiseks ei saa samuti kellelgi vähimatki olla. Küll aga ajas avalikkusel mandlid turri sellega väljatuleku viis: ideed polnud kusagil varem arutatud, raha saavad vaid niigi 5,4 miljoniga rahastatud parlamendierakonnad ning

lisasumma on juba salaja Välisministeeriumi eelarvesse kirjutatud.

EMSL tegi parlamendile kaks ettepanekut – rahastada selliseid sihtasutusi parteidele juba antava riigi toetuse arvelt ning nimetada neid pigem maailmavaate või erakonna, mitte demokraatia arendamise sihtasutusteks. Ettepanekuga on ühinenud kümned kodanikud ja vabaihendused. Vaata lähemalt ja arva ka www.ngo.ee/DASA.

Saarte Hääl

Eesti saab oma CSR-poliitika

Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum on majandusministeeriumi ja EBS-iga alustanud vastutustundliku ettevõtluse riikliku platvormi väljatöötamist. Plaani järgi tuleb mustand avalikule arutelule veebruaris ning kevadel saab sellest Eesti ettevõtluspoliitika osa.

Novembris avaldas foorum ka Eesti vastutustundlike ettevõtete tänavuse pingerea, mille tipus troonivad Swedbank, Coca-Cola HBC Eesti, Microsoft Estonia, Eesti Energia, SEB Pank ja BaltCap, viimane oli edukaim väikeettevõtete arvestuses. Indeksi koostajad tõdesid edendamist igas aspektis ning töid eraldi esile tihenendud konkurentsi tipus.

Kokku osales 58 ettevõtet ja kaks avaõiguslikku organisatsiooni – rahvusringhääling ning advokatuur. Teist aastat järjest autasustati kõiki ettevõtteid, kes saavutasid vähemalt 70% maksimumtulemusest, vastutustundliku ettevõtte kvaliteedimärgisega. Loe rohkem www.csr.ee.

Noorte osaluskohvikud

Detsembris korraldas Eesti Noorteühenduste Liit koos maakondlike noortekogude ja linnade ning valdade noortevolikogudega 15 osaluskohvikut. Laudade taha tulid elu Eestis paremaks muutma noorte esindajad – õpilased põhikoolist, aktivistid keskkoolist, asjaarmastajad kutsekoolist, õpihimulised ülikoolist, noored emad ja isad, töötavad noored jne – ja otsustajad – vallavanemad, linnapead, firmajuhid, noorsootöötajad, maavanemad, ühiskonnaõpetajad, riigikogulased, koolijuhid jt. Kokku oodati sõna sekka ütlema 1500 inimest ning just nii palju neid tuligi, enim kusjuures noorima osaluskogude tavaga kandis – Saaremaal.

Tulemusi kasutatakse edaspidi ENL-i igapäevatöös, üleriigilisi ideid arendatakse edasi. Samuti esitleb ENL tulemusi jaanuari plaanitud kohtumisel Riigikogu fraktsioonidega, et rääkida otsustajatele, kuidas noored kohaliku elu edendamist näevad.

Lisaks edastatakse iga teema ettepanekud ja noorte ootused ekspertidele ja institutsioonidele – näiteks noorte tööhõive teema sisuline kokkuvõte läheb Töötukassale, noorte tervise oma Tervise Arengu Instituudile jne. Kõigi omavalitsuste noortetöötajad saavad aga ülevaate noorte osalusest kohalikul tasandil. Loe edasi kohvik.noortekogud.ee.

Avatud valitsemise partnerlus ja uus kaasamistava

Septembris kaheksa riigi algatatud avatud valitsemise põhimõtete edendamise initsiatiiv Open Government Partnership on leidnud toetajaid kõigilt kontinentidelt. 42 liitunud riigi seas on ka Eesti. Praegu koostavad valitsused tegevuskavu, milles pühendumine avatud, läbipaistva ja kodanikke kaasava valitsemise põhimõtetele peaks leidma konkreetse väljenduse. Kogemuste vahetamiseks toimus detsembri alul kokkusaamine Brasiilias, kus osalesid

Eva-Maria Liimets Välisministeeriumist ja Henry Kattago Riigikantseleist.

Kodumaal on Avatud Eesti Fondi eestvõtmisel ja toel toimunud avaliku sektori ja vabauhenduste esindajate kaks kohtumist. Kuigi aega esitada tegevuskava 2012. aasta aprillikuus toimuvaks uueks liitumisvooruks on napilt, peaks uus aasta tooma vabauhendustele võimaluse kaasa rääkida, milliseid samme on Eestis vaja astuda avatud valitsemise arendamisel.

Riigikantselei loodab valitsuse plaanid kirja saada jaanuari teisel poolel, et neid siis ühendustega arutada.

Riigikantselei on uuendamas ka meie kaasamise head tava, et sellele siis õiguslikult suurem jõud anda. Pühadeni oli võimalus osalusveebis kaasa rääkida; kui magasid maha, loe tagantjärele www.osale.ee või uuri urmo@ngo.ee, mis parasjagu toimub.

Rahaasjad klaarimaks

Sügisel käivitus lõpuks vabauhenduste riikliku rahastamise korraldamise kontseptsiooni tegevuskava elluviimine. Kaotasid poole lause pealt juba tähelepanu? Pole hullu, kujutle parem tulevikku, kus valitsusasutuste ja omavalitsuste rahastuspõhimõtted on sarnased, läbipaistvad ja selged ning vabauhenduste kaudu toimub raha sihipärane ja tõhus kasutus, mis lähtub kaugematest plaanidest vald- ja piirkondades. Selged on tegevus- ja projektitoetuste erinevused, samuti avalike teenuste delegerimise printsiibid. Siseministeerium palkas tegevustes appi BDA Consultingu, töörühma kuuluvad kõik olulised ministeeriumid ja fondid, samuti vabauhendused. Tulemusteni on plaanis jõuda umbes aastaga. Loe lähemalt www.siseministeerium.ee/rahastamine ja küsimused esita alari@ngo.ee.

EMSL jätkab ka tulumaksusoodustuste tuleviku arutelude vedamist, kus seni on toimunud tundide viisi läbirääkimisi Rahandusministeeriumi ning Maksu- ja Tolliametiga ja uue aasta alguses saab koorunud ideid lõpuks ka laiemalt arutada. Eesmärke on lühidalt kaks: lihtsustada tulumaksusoodustuse saamise põhimõtteid, kaotades seadusest eelkõige heategevusliku toetamise sihtrühma olemasolu tingimusena, ja teiseks lihtsustada kogu menetlusprotsessi, mis kestab praegu halvimal juhul ligi aasta. Kel on sel teemal niisamuti mõtteid, kirjutagu alari@ngo.ee. 2012. aasta jooksul on kodanikuühiskonna arengukava järgi vaja jõuda seaduseelnõuni.

Sajab filme ja raamatuid

Õeldagu veel, et vabauhenduste tegevused tähelepanu ei pälv! Režissöör Jaan Tootsen jälgis viie aasta jooksul kaameraga Tallinna kesklinna lähistel tegutseva Uue Maaailma Seltsi elu ning suhteid seltsi eestvedajate, kohalike elanike, linna- ja politseiametnike vahel.

Sügisel kinodesse jõudnud tulemus sai kuulda üksmeelset kiidulaulu nii publikult kui ka kriitikutelt ja täie õigusega: vaataja saab naerda, nutta, kõige enam aga ehk mõtteainest, eriti kui on ka ise mõne vabauhenduse aktivist. Nüüdseks on film ringkäiku kinoekraanidel lõpetamas ning jõudnud DVD-le, ostetagu kodus vaatamiseks ja sõpradele kinkimiseks.

Aasta lõpus jõudis dokfilmi veel Toidupanga vedaja Piet Boerefijn, kelle tegemisi jäädvustati „Eesti lugude“ sarjas. Ning ärgem unustagem ka talgute korras valminud

linasteost „Täitsa lõpp“, mille puhul ekraanil nähtavast tulemusest on ehk olulisemgi kogemus, kuidas sadu asjaarmastajaid ühise eesmärgi nimel tegutsema panna.

Aktiivsete inimeste lood jõuavad ka raamatuisse. Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta lõpuakordina andis Siseministeerium välja Liis Kängsepa kogutud 20 eri vanuses ja elualadel tegutseva tubli inimese lood „Olen vabatahtlik, muudan maailma!“. Vähem värvikas (või kui, siis ainult kujunduselt) pole ka AEF-i toel ilmunud ja Tiit Lääne kirjutatud „Heade mõtete tegijad“ 19 „külähullust“ ehk kohaliku elu pööraste ideedega eestvedajatest.

Jõuluks jõudis oma raamatuni ka Uue Maaailma Selts, kes andis välja „Uue Maaailma lood“, mis jutustab kohalike suu läbi elust selle asumi tekkimise algusaegadest kuni tänaseni välja.

Open data

ehk avatud andmed

Avalikud teenused

Browni liikumine avalike teenuste ja vabaühenduste kooselus

MARI KODRES uuris, kas vabaühendused ja avalike teenuste osutamine liiguvad käsikäes kauni tuleviku või hoopis loojangu poole. Selgus, et avalik sektor on koostööst huvitatud, tee mõlemat rahuldava tulemuseni kulgeb aga veel üle kivide ja kändude.

Et kuulata kogemuse häält, haarsin kõigepealt hõlmast Disainikeskuse arendusjuhil Geroli Peedul, kel on ette näidata praegusele ametile eelnud põhjalik töö EMSL-i avalike teenuste arendamise projektis „Seitse ühe hoobi-ga. Minu Eesti: avalikud teenused“. Projekt algas 2009. aasta novembris ja kestis poolteist aastat.

Kokku valmis projekti käigus seitse avalikku e-teenust – „Teeme ära!“ talgukeskkond, uuendatud ngo.ee, teenuste kataloog heateenus.ee, transpordikorraldus.soida.me, elukeskkonna kaardistus.minu.vigala.ee ja heakorraprobleemide lahendamiseks mõeldud minu.viljandi.ee. Juttu tulebki peamiselt viimasest.

„Minu Viljandi ei ole ideaalne projekt, aga katsena andis ta meile hästi aimu, kuidas tulevikus suurendada kodanike osalust avalike teenuste osutamisel,“ ütleb Peedu. Tegu on rohujuure tasandilt võrsunud avaliku teenusega, mille idee tekkis „Teeme ära!“ mõttetalgutel – eeskujuks brittide Fixmystreet. Heakorraveeb võimaldab anda teada oma kodukoha avaliku ruumiga seotud probleemidest, teha ettepanekuid ning saada omavalitsuselt tagasisidet, et muret on kuulda võetud ning probleem ehk lahendatudki.

Keskkonna suurim väärtus on see, et info on avalik ning inimesed saavad jälgida ja kaasa rääkida, kuidas probleeme lahendada. Kui mõni asi ei olegi veel lahendatav, siis dialoogis tekib parem arusaam sellest, kuidas

omavalitsus töötab ja millised on võimalused. Tihtipeale jääb kodanikele tunne, et omavalitsus ei tee midagi ega ole millestki huvitatud. Heakorraveeb aga avab telgitaguseid ja näitab, et tegelikult asjad liiguvad ja omavalitsus on koostöös avatud.

Ametniku ja inimese hübriid

Pärast väljapakutud ideede kogumist kaasati projekti Viljandi linnaametnikud, kellel oli huvi sellise teenuse vastu. „Siiski pörkusime mõningate takistuste ja kohati ka hirmudega. Näiteks enne

omal nahal tunda. „Viljandis saime süsteemi rakendada suurel määral tänu abilinnapea Helle Aunapile, kes kandis kogu sisulist vastutust heakorraveebi toimimise eest,“ räägib Peedu. „Ametnikud ei soovinud ise süsteemi teateid üles panna ja eelistasid sellegi töö anda vastutavale abilinnapeale. Raske on loobuda bürookraatlikust kõnepruugist ja viitamisest seadusesätetele,“ ütleb Peedu.

Avalike e-teenuste arendamise kohta pealt on ta veendunud, et ükski IT-süsteem ei saa olla hea, kui sisuliselt jätkatakse pabermaailma kopeerimist.

„Näiteks mul varastati jalgratas ära ja politseile internetis avalduse esitamise kohta öeldi otse, et pole mõtet, tulge kohale. Palju on loodud IT-võimalusi, aga nende rakendamine on konarlik ja nõuab ressursse, mida ei ole osatud planeerida,“ lisab Peedu.

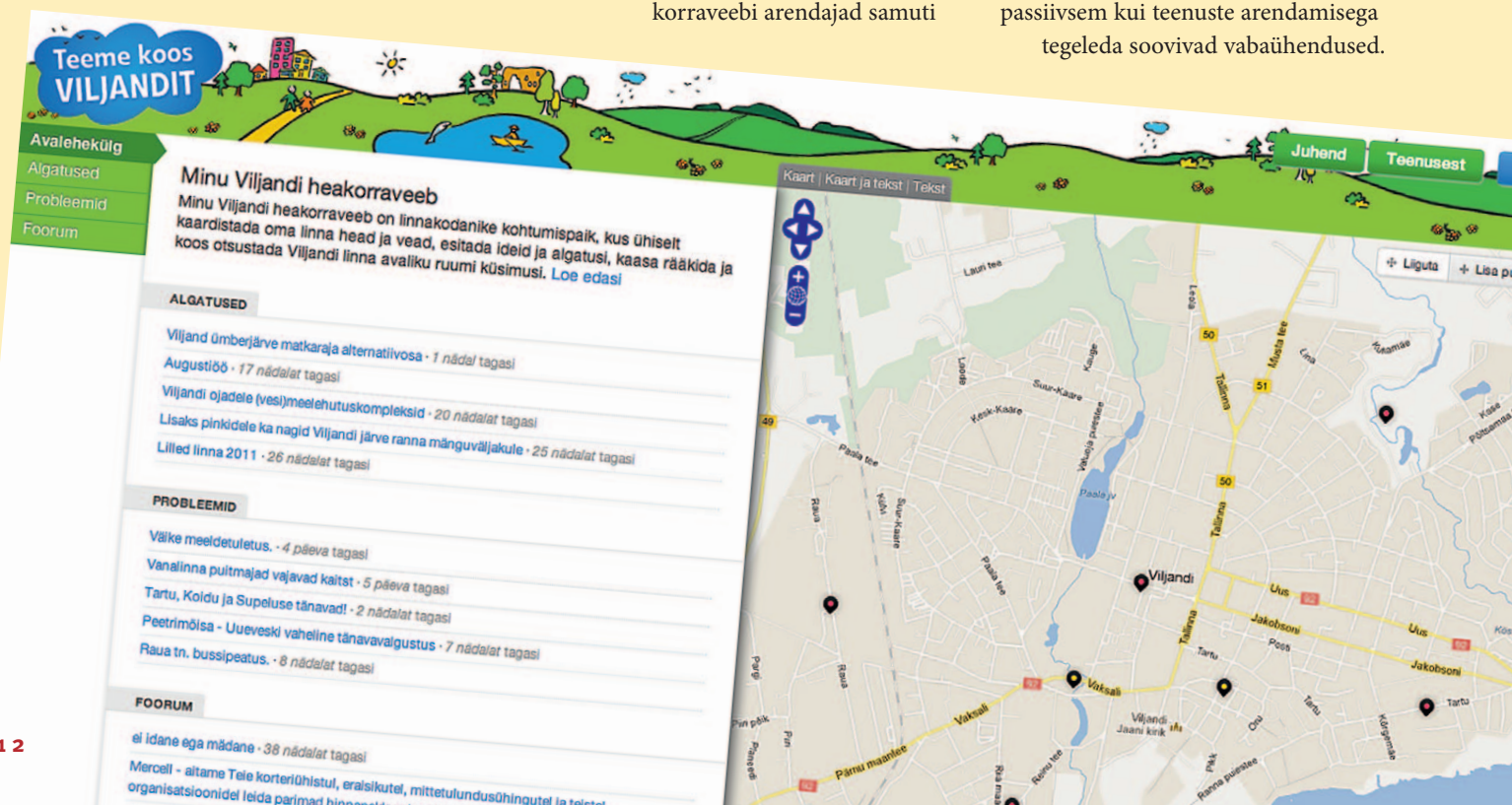
Appi tuleb teenusedisain, mis lammutab iga teenuse osisteks (mis toimub nii enne kui pärast reaalset teenuse kasutamist ning mis taustal) ja analüüsib seda kasutajate vajadustest lähtudes, et lõpuks oleks teenus nii osutajale kui kasutajale võimalikult efektiivne, ent meeldiv kogemus. Näiteks arsti juures käimise puhul algab teenus juba sellest, kuidas inimene üldse haiglasse või poliklinikusse kohale jõuab, kus ta pargib ja palju tal selleks aega kulub, kuidas ta sai aja kirja panna, kas oli vaja saatekirja, mis kujul jne.

Peedu arvates on avalik võim siiani passiivsem kui teenuste arendamisega tegeleda soovivad vabaihendid.

Suurim väärtus on see, et info on avalik ning inimesed saavad jälgida ja kaasa rääkida, kuidas probleeme lahendada.

kui hakkasime süsteemiga välja tulema, soovis linnavalitsus ainult ID-kaardiga isikutuvastust kasutada. Facebooki kaudu ligipääsemisest kardeti, et saabuma hakkab palju ebasobivaid teateid või kommentaare,“ meenutab Peedu. Seesugustel hirmudel õnneks alust ei olnud ja – kindlasti positiivseks üllatuseks nii mõnelegi linnaametnikule – selgus, et enamik kasutajatest on siiski heatahtlikud.

Et palju sõltub konkreetsetest isikutest, nende avatusest uuendustele ja kas või omavahelisest läbisaamisest, said heakorraveebi arendajad samuti

„Tihti jäetakse ise palju tegemata ning veeretatakse ebameeldivamad kohustused vabaühenduste kaela. Kui siis aga üritatakse midagi uut välja pakkuda, puudub avalikul sektoril sageli tahe sellega kaasa tulla, kuigi peaks,“ sõnab Peedu.

Kuna teenustedisaini vajalikkust on siinmail väheste teadmiste tõttu veel keeruline selgitada, on ka Disainikeskuse koostöö avaliku sektoriga jäänud pigem täienduskoolituste tasemele. „Minu suureks unistuseks on asuda sotsiaalvaldkonnas läbi viima mõnd suuremahulist katseprojekti, mis analüüsiks teenust alates kasutajate vajadustest kuni reaalse teenuse osutamiseni ning arvestaks uute lahenduste väljatöötamisel rahvastiku vananemise ja ressursside vähenemisega seotud probleeme,“ lisab ta.

Minu Viljandi kogemuse puhul nimetab Peedu olulisimaks väärtuseks vabaühenduste võimalust koostööd arendada ning sellest õppida. Nõrk koht? „Jätksuutlikkus,“ ütleb ta – Minu Viljandi veeb on praegu kahjuks sama vaikne kui Tallinna vanalinn 1. jaanuari hommikul.

Novembris sai oma mure portaali postitanud inimene linnaametnikult vastuse: „Aukudest, maha kukkunud puudest, katkistest pinkidest, laternatest palun teavitada linnavalitsuse majandusametit otse, sest me ei jõua pingelise töö tõttu Minu Viljandit igapäevaselt jälgida!“.

Üheks probleemiks on, et seda laadi rakendusi ei tajuta linnateenuse orgaanilise osana, ka sotsiaalmeediat võetakse pigem kui ootamatut (ja sageli ajutist) ülesannet, mis nõuab lisatööd. Nii see tegelikult ei ole, kuna info hulk jääb suuresti samaks, lihtsalt kanal on teine.

Käärid piirkondades ja süsteemis

Tunamullusest Praxise uuringust selgus, et avalike teenuste kvaliteet Eestis on valdkonniti ning piirkonniti erinev, kuid sellest olulisemgi on ehk järeldus, et tegu on laima probleemiga Eesti halduskorralduses.

Viimased neli aastat Praxise valitsemise ja kodanikuühiskonna programmi analüütikuna töötanud Maiu Uus toob välja esimese üle-eestilise probleemi: omavalitsused peaksid kriitilise pilguga üle vaatama ühenduste rahastamise. „See on juba vähemalt

viis aastat olnud põletav teema nii riigi, omavalitsuste kui vabaühenduste jaoks,“ ütleb Uus. Nimelt puudub läbimõeldud ja ühtne arusaam rahastamisliikidest ja taotlemis- ning aruandlusreeglitest; iga asutus vaatab ise, millistel tingimustel ja mis tüüpi lepinguga vabaühendustega suhelda.

„Vabaühendused täidavad ühiskonnas väga palju erinevaid rolle ja on oluline,

et nende rollide rahastamine oleks läbi mõeldud ning sobiks seatud eesmärgiga. Alustuseks tuleks ühte moodi mõista tegevustoetuste, projektitoetuste ja avalike teenuste delegerimise kui rahastamise liikide sisulisi erinevusi ja seejärel täna-seid praktikaid korrigeerida. See muudaks vabaühenduste rahastamise arusaadavamaks ja läbipaistvamaks nii ametnikele, ühendustele kui kogu ühiskonnale,“

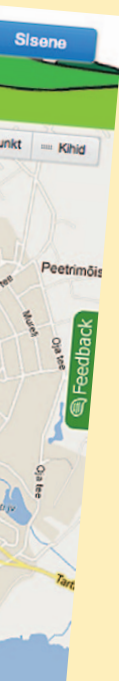
Riik haarab härjal sarvist

Tänavu novembrist alustas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis tööd infoühiskonna teenuste arendamise osakond, mille eesmärgiks on parandada Eestis loodavate avalike teenuste kvaliteeti ja seeläbi nende kasulikkust. Esmaseks tegevuseks on saada üldpilt avalike teenuste osutamisest, sealjuures on oluline info nii kodaniku vaate, kanalite kui ka omavalitsustega koostöötamise, koostöövõimaluste väljaselgitamise ja ellurakendamise kohta.

„Samas ei ole kindlasti eesmärk dubleerida juba olemasolevate riigiasutuste ja eraettevõtete ning kolmanda sektori tegevust – pigem keskenduda tehtava paremini kooskõlla viimisele,“ kinnitab osakonna juht Raivo Piiritalo. Ideaalis oleks tema sõnul suurepärane koostada koos vabaühendustega nende teenuste esikümme, millest kodanikud hetkel puudust tunnevad. Ka mõlgub ministeeriumil meeles vabatahtlike kaasamine testijatena teenuse arendamisel, nagu ka olemasolevate teenuste tutvustamisel.

Et jõuda lähemale ühtsema avaliku teenuse pakkumisele, on tema sõnul oluline järgida viit põhimõtet:

- 1) tuleb kaardistada või viia ühtsetele alustele avalikke teenuseid pakkuvate asutuste äriprotsessid (teenusprotsessid);
- 2) rakendada avalike teenuste osutamise seire ehk pidev tagasisidesüsteem teenuste tarbijatelt;
- 3) saada ülevaade, millistest avalike teenuste osutamise kanalitest kodanik puudust tunneb;
- 4) muuta väljatöötatud e-teenuseid kasutajasõbralikumaks ja tuua seeläbi juurde kasutajaid;
- 5) tõsta esile parimaid praktikaid ja neid ühiselt rakendada.

EMSL luges oma avalike teenuste projekti üheks olulisemaks kogemuseks seda, kuidas kaasata teenuse tulevase kasutajaid selle väljatöötamisse. Pildil panevad vabaihendused tükkidest kokku portaali www.ngo.ee uut ülesehitust.

loetleb Uus ja lisab, et näiteks aruandluses tuleb leida tasakaalupunkt, et ühendustel kogu aur paberitööle ei kuluks.

Paremate reeglite kehtestamisel peaks Uusi arvates gaasi andma eeskätt riik, kel on praegu ainsana hoovad vajalike muudatuste saavutamiseks. Tunnustama peab Siseministeeriumi, kes on lõpuks, pärast kümneaastast hoovõttu (Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsiooni Riigikogu heakskiitmisest) käivitanud riikliku rahastamise korrastamise programmi ja alustanud tööd riigiasutuste, omavalitsuste ning vabaihenduste esindajatest koosneva töörühmaga.

Vajadust ühtlustamise järele kinnitab ka Šveitsist saadava raha liikumist koordineeriv Merlin Sepp Kodanikuühiskonna Sihtkapitalist (KÜSK). „Puudusi on nii seadustes, lepingulise delegerimise valdkonnas üldiselt kui ka näiteks teenuste standardite ja kvaliteedi hindamises,“ loetleb ta. Et avaliku võimu ja vabaihenduste koostöö kindlasti huvipuuduse taha ei takerdu, näitab seegi, et Šveitsi Vabaihenduste Fondi avalike teenuste arendamise taotlusvooru esitati 48 taotlust. Septembris 2011 alustas 21 kodanikuühendust koostöös avaliku võimu

partneritega avalike teenuste äriplaanide koostamist. Parimaid valminud äriplaanide toetatakse teenuste käivitamisel, teenuste osutamist alustatakse mais 2012.

Koostööst ei pääse

Kui jätta kõrvale ka teadlikkus, tarkus, harjumused ja suhtlusoskused, jääb teele kukkunud kõrgepingeliinina ületamatuks takistuseks Eesti halduskorraldus, räägime siis teenuste kvaliteedist, sobivaimatest osutajatest või teenuste olemasolust üleüldse. Nagu Geroli Peedu Minu Vigala näitel välja toob, jääb e-teenuse jaoks klientidest puudu. „Vigala vallas elab 1500 inimest; kui korraldada näiteks koolitusi ja arutelusid, siis kohale saabub lõpuks kümme, probleeme on jooksvalt veel vähem ja jääbki mulje, et midagi ei toimu ning inimesed ei ole varmad oma elukeskkonda interneti kaudu parandama,“ räägib Peedu.

Omavalitsused on olukorras, kus elanike vähesuse tõttu ei ole neil osa teenuste

järele piisavat nõudlust, et neid tõhusalt osutada, samas kui nõutud teenuste kompetentseid osutajaid ei pruugi olla ei omavalitsuses ega vabaihendustes.

Seda saaks osaliselt lahendada aga omavalitsuste suurema koostööga. Maiu Uus toob näitena sellisest teenuse osutamise keskkondade arendamisest MTÜ Jõgevamaa Omavalitsuste Aktiviseerimiskeskuse, mille viis omavalitsust löid selleks, et valmistada piirkonna töötuid ette töö-

turule naasma. Lisada võib veel Läänemaa Omavalitsuste Liidu, mis tunneb huvi kohalike avalike teenuste ühtlustamise ja maakonnas ühtse teenusepiirkonna loomise võimaluste vastu.

Kui omavalitsus aga teenuste osutamisel või parandamisel ise aktiivsust üles ei näita, on pall heade kodanike valduses, kel on võimalik oma piirkonnas või valdkonnas luua teenuseid osutav ühendus või olemasolevatel ühendustel tegutseda katusorganisatsioonides või võrgustikes. „Need omakorda töötavad oma praktilise

Omavalitsused on olukorras, kus elanike vähesuse tõttu ei ole neil osa teenuste järele piisavat nõudlust, et neid tõhusalt osutada.

kogemuse ja teadmiste pealt välja teenuste kirjeldused, hinnakirjad ja kõik muu, et omavalitsusele oleks nad kui üks selge ning arusaadav partner,” selgitab Uus.

Samas oleks avalike teenuste ülevõtmise kohta vabaühendustel Uusi sõnul mõtlemisainet võtta näiteks USA-st ja Suurbritanniast: „Paljud analüüsid toovad välja ka ühenduste riskid, millest meil pole piisavalt räägitud. On vaja ennast põhjalikult hinnata, kas tõepoolest ollakse võimalised teenust osutama ja sellest aru andma. EMSL-i koostatud teenuste delegerimise käsiraamatu lõpus näiteks on väga head kontrollküsimused, millele soovitan igal ühendusel mõelda.“

Kui raha saab otsa

Norra Vabaühenduste Fondi koordinaator Maris Jõgeva, kel seljataga üks projektikonkursside ring, nimetab vabaühenduste teenuse osutamise suurima probleemina samuti jätkusuutlikkust. „Teenuse osutamise projektipõhisel rahastamisel võib välja tuua kaks probleemi – projektirahade lõppemise ning vastutuse,” märgib Jõgeva. Ta peab silmas, et ühendused on sageli sunnitud valima püsijäämise ja missioonitunde vahel. Jõgeva toob näiteks ühendused, kes keskenduvad oma tegevuses küll kindlale probleemile, kuid sihtrühmad, kellele teenust ühel või teisel aastal pakutakse, või muud nüansid sõltuvad sellest, kellele ja millele parajasti rahalist tuge võimaldatakse.

Osates kirjutada seda, mida ekspertkomisjon lugeda tahab, võib astuda aga sügavasse auku. Jah – kui põhjendad oma plaane avaliku teenuse arendamisega, suureneb idee kandepind ja rahastamisotsus võib lihtsamalt tulla. Aga nii võtad ka vastutuse – teenuse arendamisega tuleb siis ka tegeleda. „Projektitoetuste kasutamisse suhtutakse tõsiselt ja seda oodatakse ka teenust pakkuvalt vabaühenduselt. Järjepidevus on üks väärtustest, mis lisab vabaühendusele tõsiseltvõetavust. Kui ühendus kohaneb projektist projekti oludega ning põhjendab järjestikust plaanide ebaõnnestumist sihtgrupi vähesel huvi, kohaliku omavalitsuse tõrksa suhtumise või valmisoleku puudumisega ühiskonnas laiemalt, ei võeta teda mingil hetkel enam tõsiselt. Seda just juhtudel, kui ambitsioonikate kirjelduste taga on olnud soov oma taotlusele veidi vajalikkuse jumet juurde anda,” seletab Jõgeva. Karmima

stsenaariumi järgi küsitakse toetus tagasi ning info levib rahastajate seas. „Samas on kusagil inimesed, kellel tegelikult ongi teenuse järele reaalne vajadus ja kelle olemasolu või vajadusi oleks justkui kurjasti

ära kasutatud,” lisab ta.

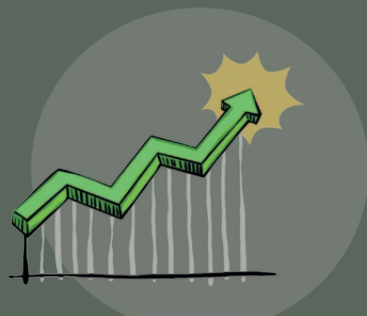
Lõpetuseks rõhutab Maiu Uus Praxisest, et avaliku teenuse puhul lasub seadusest tulenevalt lõplik vastutus ja kontroll teenuse täitmise üle siiski avalikul sektoril.

SUUREM
TARBIJASÕBRALIKKUS

VÄHENDATUD KULUD

KÕRGEM TASUVUS

UUED JA PAREMAD
VÕIMALUSED

Kristi Kindel

Appi tulevad disainerid – Soome näitel

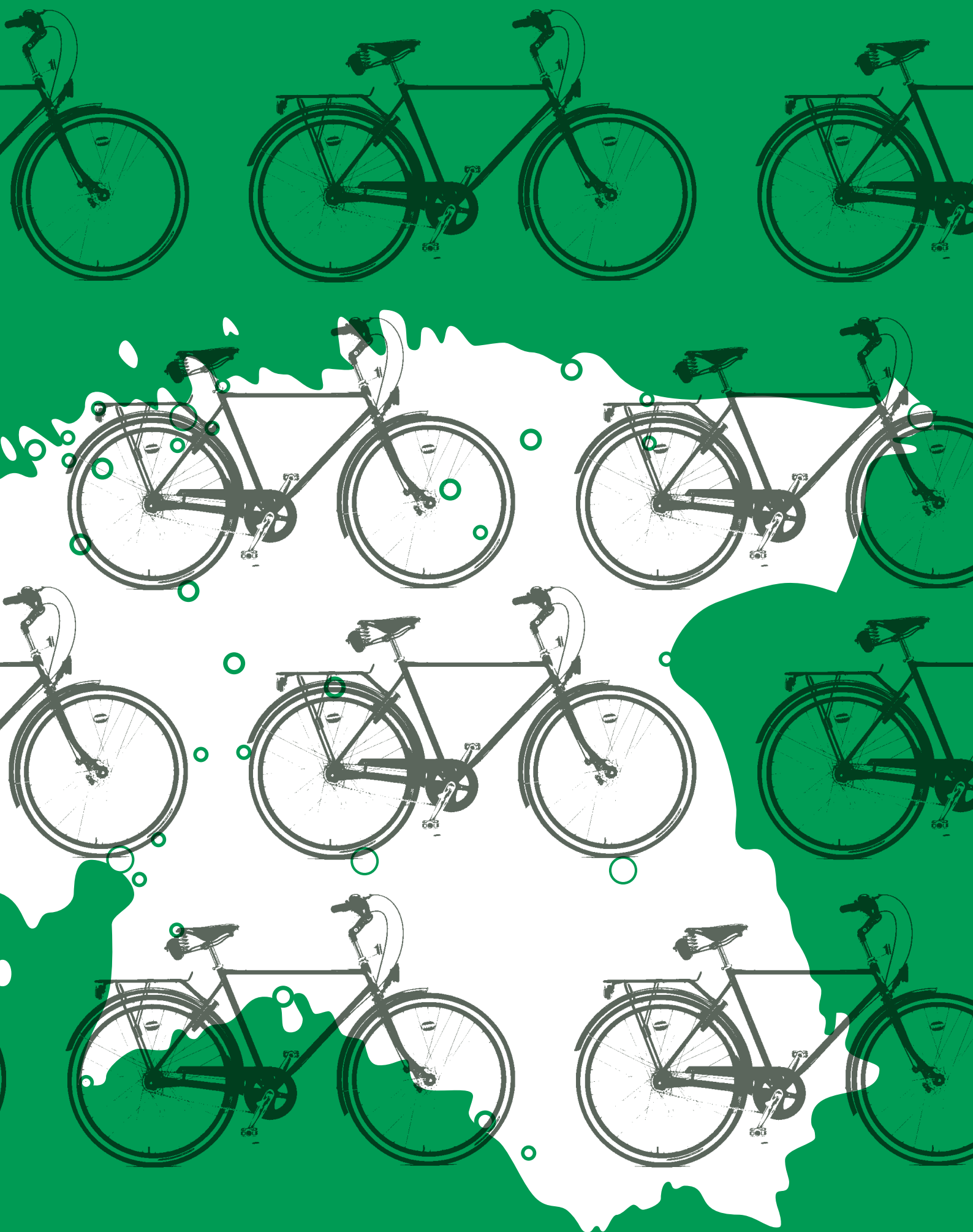
Kui enamik riike kaasab kogu ühiskonda puudutavate probleemide lahendamisse töö- ja ekspertgrupe, kes kohtuvad eeskätt nõupidamisruumides, siis Soome on valinud teise tee. Soome pöördub ühiskondlike küsimuste lahendamiseks riikliku innovatsioonifondi Sitra poole, kelle juures tegutseb ka strateegilise disaini üksus. Strateegiline disain on valdkond, mis tegeleb tervikusteede töö efektiivsemaks muutmisega. Disainer vaatab probleemistikku laiemalt ning aitab aru saada, kas need küsimused, millega tegeletakse, on ikka algprobleemid, millele lahendust otsida.

Soome haridussüsteemi küsimustega tegeledes oli ainus probleem, mis valitsus leidis, väljalangenute arv – pea olematu 50 õpilast aastas. Samal ajal tõi Sitra välja, et tegelik probleem peitub muutustes, mis on Soome ühiskonnas aset leidmas seoses suureneva immigratsiooniga. Muutunud olukorras vajab Soome haridussüsteemi, mis erinevalt praegusest kultuurilisel ühtsusel põhinevast süsteemist arvestaks erinevate taustadega. Disainerid kasutavad probleemide lahendamisel disainimõtlemist ehk meetodikat, mille olulisim etapp on õige probleemi defineerimine, just see tagab pikas perspektiivis õiged otsused ning sellest tuleks lähtuda nii riigimajandamise kui ka avalike teenuste puhul.

Iga vald

leiutab oma jalgratast

Hea Kodanik uuris, milline on avalike teenuste üleandmise praktika Eestimaa eri nurkades. Probleemidena joonistusi välja nõrk järelevalve, liigne sõltuvus nii kohalikest entusiastidest kui ka vabaühenduste endi vähene koostöö hõredalt asustatud piirkondades.

TERJE KORSS,
Palupera vallavanem

Erakogu

Kontrollimehhanismid peavad olema välja töötatud

Avalike ülesannete – vanurite hoolkande ja eelkooliealiste laste hoiu – üleandmist vabaühendustele alustas Palupera vald 1999. aastal. Alustasime nn segamudelilist: kõigepealt institutsioonidest, mille oli moodustanud vald ise, seejärel liikusime mõne aasta pärast juba puhtalt lepingulise delegeerimise mudeli juurde, kus antakse üle teenuste funktsioonid, kuid vastutajaks jääb ikkagi kohalik omavalitsus.

Enne kui suunata funktsioonid kolmandale sektorile, peavad olema välja töötatud nii hinnakujundus-, vastutus-, kvaliteedinõuete kui kontrollimehhanismid. Omavaheline koostöö aga tekib siis, kui selle järele on vajadus, ja eeskätt inimeste, mitte organisatsioonide vahel. Samuti mitte abstraktse koostöö tegemise pärast, vaid ühiste eesmärkide, huvide ja probleemide tõttu.

Palupera vallas tegutseme kodanikualgatuse ja omavalitsuse ühistöös viies valdkonnas. Nendeks on hoolekandeli-

ne tegevus (sotsiaalteenused ja alusharidus); avalikud teenused (turismiinfo, avalik internetipunkt); koolitus (siin on vabasektoril valgustaja, nn äratuskella funktsioon).

Lisaks kultuur, mis hõlmab ka sporti ja vaba aega (omavalitsus toetab üritusi ruumide ja inventariga või toetab avalike haljas- ja puhkealade haldamist), ja maailmavaateline ehk religioosne tegevus.

Tegusam koostöö toimub näiteks Nõuni Loodus- ja Arenduskeskusega ning Hellenurme mõisaga – Palupera vald on mõlema asutajaliige, kuid osakaal jääb alla 50%. Avatud Hellenurme Noortekeskus, Tantsuklubi Mathilde, P-Rühm ning Päidla Rüütlimõis on kõik täielikult eraisikute liikmesusel põhinevad ühendused ja näiteks kultuurimajas omavalitsuse töötajaid ei olegi.

Ilma nende kõigi tegevuseta ei kujutaks elu Palupera vallas enam ette!

MIKK LÕHMUS,
Saue abivallavanem

Liigne sõltuvus kohalikest külaaktivistidest

Sau e vald osutab avalikke teenuseid ise ja samas delegeerib nende osutamist ka edasi, teenuse iseloomust sõltuvalt nii vabaühendustele (eeskätt nn pehmed valdkonnad) kui äriühingutele (peaasjalikud erinevad kommunaalteenused). Seega on meil aja jooksul tekkinud ka vajalik halduspraktika ja ülevaade olukorrast pealinna piirkonnas.

Kõige paremini on teenuste delegeerimine rakendunud kultuurivaldkonnas ning eeskätt väljendub see kohaliku kultuuri ja identiteedi säilitamisele suunatud külaseltside tegevuses. Näitena võib siin tuua MTÜ Vanamõisa Küla, kes on nii välja arendanud kohalike kultuuriteenuste paketi, kui ka korraldab Saue valla külade päevi ja suurt käsitöölaata.

Peamiseks kitsaskohaks on see, et külaseltside tegevus sõltub aga väga üheselt kohalike aktivistide olemasolust ning seetõttu on probleemiks teenuste ühtlane kättesaadavus kogu vallas – kui külas puudub tegus aktiiv, siis on elanikud teistega võrreldes halvemas olukorras.

Praktika näitab ka seda, et väljastpoolt tulnud tegijad ei suuda paraku kohalikku külaseltsi asendada. Noorsootöö valdkon-

nas ootaks kohalike noorte enda suuremat aktiivsust, sest nagu elu näitab – kui tulevad võõrad korraldajad, siis ei lähe asjad alati käima.

Teenuse delegerimist oleme kasutanud ka sotsiaalhoolekande, eeskätt lastekaitse valdkonnas, samuti noortetöö alal.

Kui arutleda veel murekohtade üle, siis oleme silmitsi seisnud olukorraga, kus mõnes valdkonnas kas ei olegi vabaühendusi, kellega võiks mõne teenuse delegerimise osas läbi rääkida.

Või on neid kõigest üks-kaks ning seega ei ole tagatud mõistlik konkurents ja teenuse osutamine soodsaimatel tingimustel. Saue vallas oleme sellega kokku puutunud näiteks koduhoolduse ja vanurite hoolduse valdkonnas.

Delegerimine ei saa olla küll eesmärgiks iseeneses, kuid minu hinnangul on mitmes valdkonnas oskusteabe kaasamine vajalik ja ainuvõimalik. Seda eeskätt kohaliku külaelu edendamisel ja spetsiifiliste teenuste osutamisel olukorras, kus eraldi ametniku töölevõtmiseks puuduvad vajadus ja võimalused.

KAIE TOOBAL,
liikumise Kodukant tegevjuht

Ühised ümarlauad, koolitused, õppereisid

Partnerluse eesmärk on parandada teenuste pakkumise tõhusust ja mõjusust või siis hoida kokku kulusid. Paljude vabaühenduste pärusmaaks on kultuuri- ja spordivaldkond, kus kohalik omavalitsus toetab nende algatatud teenuste osutamist ja üldjuhul ei määratle täpselt pakutavate teenuste sisu. Kindlasti on vabaühenduste kaasamisel hulk eeliseid – paljudes valdkondades on neil ääretu kogemustepagas, lähedane suhe kogukonnaga ja hindamatu oskus kaasata vabatahtlikke. Samas võib ka kohalik omavalitsus, sest koostöö annab võimaluse rahastada teenuse osutamist mitmest allikast, toetada vabaühendusi ja anda teenus üle sellele, kes tunneb ja arvestab paremini sihtrühma vajadusi.

Praeguseks on meil juba olemas väga head juhised „Avalike teenuste üleandmise hea tava“, „Avalike teenuste standardid ja nende koostamise juhtnöörid“ ja „Kaasamise hea tava“, mille abil on vabaühendusel ja kohalikul omavalitsusel tunduvalt lihtsam alustada koostööd teenuse pakkumiseks. Kindlasti on oluline ühtlustada enne mõlema poole arusaamad ja ootused. Hea võimaluse selleks annavad avaliku võimu esindajate ja vabaühenduste ümarlauad, ühised koolitused või siis ühine õppereis kogemuste saamiseks.

Hetkeolukord on selline, et avalike teenuste üleandmine vabaühendustele võib takerduda väga lihtsate põhjuste taha: omavalitsus ei mõista tänapäevase riigivalitsemise võimalusi, partnerlus-

suhete tähtsust ja kasutamist heas valitsemises, ning vabaühenduste suutlikkus osutada avalikke teenuseid on väike.

Suurematel omavalitsustel on teenuste osutamise üleandmiseks vabaühendustele nii raha kui inimesi rohkem, mistõttu nad kasutavad seda võimalust enam. Samas aga on omavalitsuste koostöö avalike teenuste osutamisel tagasihoidlik. Paljude teenuste sihtrühm on väikestes omavalitsustes väga väike ja ainus võimalus teenuse osutamiseks on koostöö naabervaldadega. Koostöö puudumine tähendab, et neid teenuseid ei osutata või seda teevad ametnikud. Nemad aga täidavad väikeses omavalitsuses erinevaid ülesandeid ja sellega võib kaasneda, et kontaktid sihtrühmaga on pealiskaudsed ning teenuse osutamisel puudub asjatundlikkus ja süsteemsus.

Avalike teenuste üleandmise tõhusdamiseks ja vabaühendustega koostöö arendamiseks on mõistlik määratleda arengukavas teenuste arendamise vajadus ja koostöösuunad. Juba praegu on kohalikel omavalitsustel võimalus luua erinevatele pakkujatele võimalikult võrdsed nõuded ja rahastamise tingimused avalike teenuste osutamiseks.

Võimalikku teenuste üleandmist ja kohaliku omaalgatuse tõusu soodustab kindlasti omavalitsustes vabaühenduste ümarlause loomine. Võimalik on ka viia ellu testprojekte, et arendada avalike teenuste üleandmist ja neid praktiliselt katsetada.

Veiko L

VEIKO LEMBER (34) on ilmselt Eestis enim avalike teenuste osutamise üleandmist uurinud ja nõustanud inimene. Alari Rammo rääkis endise võrkpalluri ja tänase Tallinna Tehnikaülikooli vanemteaduriga ka riigihangetest ja innovatsioonist, väikevaldadest ja hiirtest.

ember

Kuigi lugu ilmub talvel, vestleme septembris, nii et praegu on kohane küsida, mis sa suvel tegid?

Isikliku rekordi pärast keskkooliaega – neli nädalat olin järjest Saaremaal ja tegelesin lugemise ja merel käimisega.

Kõige huvitavam läbiloetu?

Lugesin ameeriklasi, mõned Bukowskid ja Jack Kerouaci.

Ei midagi riigihangetest?

Ei-ei-ei! Mingil hetkel pidin kirjutama hakkama küll, aga siis tulid ära, seal pole võimalik keskenduda, kogu aeg pead õues olema.

Kuidas sa, sportlane, üldse sotsiaalia juurde jõudsid?

Juhuslikult. Läksin Tartusse suurema ettekujutuseta õppima. Sporti siis enam ei teinud, aga Tartus hakkas seegi pihta jälle.

Mis sind halduse juures nii paelub?

Meil ju ometigi on mingid vastamata küsimused ... Ja huvitav on, akadeemiline vabadus. Olen ka teemasid vahetanud, nüüd on üheks teemaks riigihanked ja innovatsioon.

Näiteks, kuidas saab riik teenuseid või kaupu osta nii, et see tooks kaasa majanduspoliitilisi kõrvalmõjusid.

Kuidas see Euroopa ühisturuga suhestub?

Ühisturu reeglid seda väga ei soosi, et riigihankeid saaks teadlikult rakendada näiteks tööstus- või innovatsioonipoliitika vahendina. Juhuslikud kõrvalmõjud tekitavad riigihangetega ka niisama, aga neid saab ka teadlikult ära kasutada, et tekiks positiivne lisaväärtus.

Näiteks, kuidas saab riik teenuseid või kaupu osta nii, et see tooks kaasa majanduspoliitilisi kõrvalmõjusid.

Eestis ei ole see veel teema, mis teebki selle huvitavaks; Euroopa Liidus, Aasias, Ameerikas on see aga oluliseks saanud ja näiteks hiinlastel on plaan 40% riigihangete eelarvest kulutada innovatsiooniga seotud lisaväärtuse loomiseks. Eestis läheneb selle osakaal hetkel paraku nullile. EL-i plaanid on seotud globaalse konkurentsi, kus ta on hakanud positsioone kaotama, kuid kuna ühisturu reeglid on väga jäigad, siis on riigid mõneti kahvlis.

Ma arvasin, et ühisturg on hea.

Eks ta ongi, kui sa oled Saksamaa ja sul on piisavalt arenenud koduturg, aga Eesti-sugusel riigil, kus ettevõtteid on üleilmses

väärtusahelas allotsas, on ehk rohkemgi võita, kui saaks ise teha strateegilisi otsuseid. Eks kõike on võimalik teha ka ühisturu raames, aga inimesed pole selle mõttega harjunud, hanked läheks keerulisemaks jne.

Riigihangete regulatsioon tundub meil selletagi väga pekkis.

See on pigem kuvand, kokkuvõttes lõpeb ikka vaid paar protsenti hangetest vaidluskomisjonides ja kohtus. Teine asi on, et EL-i regulatsioon pole kunagi mõeldud olnud heade lahenduste hankimiseks. Esmane eesmärk on lihtsustatud see, et Prantsusmaa ja Saksamaa omavahel sõtta ei läheks – eesmärk on ühisturu teke, et majandused loimuksid ja et riigihangetel oleks võimatu kedagi diskrimineerida. Valides odava Hiina laost tulnud ning disainitud ja hästitöötava vahel, pead tihti võtma esimese, kuna objektiivselt on sul keerulisem teist valida.

Põhimõtteliselt saab ka täna hankida keerulisi asju, aga neid mehhanisme ei rakendata, selleks peab olema kompetentsus. Kui uurida, kus õpivad inimesed, kuidas aastas kümneid miljardeid hanketööd hästi kulutada, siis seda ei saagi kusagil õppida, tuleb ise toime tulla. Kuna hea tulemuse mehhanismid on keerulised, lähevad inimesed lihtsama vastupanu teed, et vältida vaidlusi ja negatiivset mee-

diakuvandit. See pole ka seksikas teema, et poliitikakujundajad kulutaksid oma aega hea riigihangete toetuse süsteemi väljatöötamiseks.

Avalike teenuste ja vabaühendustega tegelemine piirdub sul nüüd vaid esinemiste ja käsiraamatute kirjutamisega?

Lõplikult pole ma seda teemat kalevi alla pannud, mõneti on nad sarnased praeguste tegemistega ning mõtetes tiksub ta ikka edasi. Isegi seda materjali pole ma veel lõplikult ära kasutanud, mis viimase EMSL-i projekti käigus sai kogutud.

Kuidas teema praktikas tiksub?

Tagasihoidlikult. Aga Eestis on mõneti isegi hästi läinud, et siamaani pole ühegi kampaaniaga välja tulnud, nagu võinuks paljude lääneriikide eeskujul teha – riik paneb kohustuse, et hakkame nüüd teenuseid massiliselt sisse ostma.

Mispärast?

Kohustuslikud kampaaniad on väga seksikad ja teinekord majanduslikudki, ent reeglina pigem ideoloogilised ja pole pikas perspektiivis toonud tavaliselt häid tulemusi. Oluline on, et avalikule võimule jääks võimalus valida, millal kasutada turupõhist ja millal majasisest teenuste pakkumise lahendust. Mõned kohustuslikud asjad on viimasel ajal siiski juhtunud, aga pigem hiilivalt, nagu näiteks jäätme-kaäitluses.

Vabaühendused on peamiselt partnerid omavalitsustele, kelle eelarve on suures osas ette määratud ja väga suuri manööverdamisvõimalusi pole. Nii on kujunenud nakk kinni, saba lahti situatsioon – mõlemad pooled tahaksid, aga üks tunneb, et ei tea võimalusi, ja teine ütleb, et partner pole valmis.

Suuremates omavalitsustes saab rääkida suurematest arengutest, väiksemates on vaikumad tegevused ja kokkulepped jäävad tihti ühekordseteks ning personaalseteks, mingeid selgeid laienemise trende ei ole välja kujunenud.

Väike koht ei suuda nagunii mingil kujul teenuseid osutada.

Isegi kui vallad kokku panna, ega neile rohkem raha ei teki. Aga et teenuste osutamise üleandmine vabaühendustele

on seni olnud suhteliselt tagasihoidlik ja lühiajaline, tuleb pigem sellest, et pikaajaline visioon on väga väikesel hulgal omavalitsustest. Ma pole ka täheldanud, et vabaühendused ise oleks laias plaanis ambitsioonikamate visioonidega.

Annika Uudelepp on siinsamas rubriigis öelnud, et kellelgi Eestis pole õieti visiooni, kuhu avalik haldus üldse arenema peaks.

Eestis on väga killustunud kogu haldus, seal pole proaktiivseteks horisontaalseteks poliitikateks institutsionaalseid võimalusi. Eks ta on ajalooline paratamatus, et kui oled 20 aastat toimetanud, on inerts väga suur. Huvitav on ka kodanikuaktiivsuse küsimus – kui palju on kodanike

Ma pole ka täheldanud, et vabaühendused ise oleks laias plaanis ambitsioonikamate visioonidega.

poolt survet, et näiteks omavalitsusest saaks head teenust? Pigem võetakse teadmiseks, et meil on nii. Või aetakse seda väikeses kohas otsekontaktide toel või muul moel.

Keegi ütles hiljuti, et tehnoloogiatega areng teeb ise haldusreformi ära.

Vabaühenduste osutatavad peamiselt sotsiaal- ja kultuuriga seotud teenused põhinevad ikkagi inimestevahelisel suhtlusel. Tehnoloogia areng võib tuua kvaliteedihüppe, aga vajadus konkreetse teenusepakkuja järele jääb.

Rahvahariduslik moment on ka oluline, sest teadmine teenuste üleandmisest on valdades võrdlemisi kõikuv, osas suisa olematu ja isegi vallasekretäride elu keerleb kohati vaid kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse ümber. Kõike, mis sealt välja jääb, nagu ei saakski teha, aga delegerimine on tõesti kümne seaduse vahel laiali.

Väikestes omavalitsustes ei teki mastabiefekti, kus saaks samade kuludega enam inimesi teenindada, aga ma ei arva, et see peaks olema ainus põhjendus valdade liitmiseks. Kui sa paned kümme väikest valda kokku, ega sa tööd ei tekita ikka sellega juurde.

Pigem tekib uusi töötuid.

Suurema tõenäosusega tuleb valitsemise juurde rohkem mõistlikke inimesi, mis pole muidugi garanteeritud, aga vaevalt see rahvastikuprobleeme lahendab, mis on kõige olulisem.

Sa oled ka ühe ajakirja tegevtoimetaja. Mis see Halduskultuur on?

Eelretsenseeritud, rahvusvahelise kolleegiumiga ingliskeelne klassikaline teadusajakiri.

Haarav.

Väga. Ühelt poolt peaks ta pakkuma põnevat lugemist, teisalt olema teadlase tööriist. Ilmunud on juba aastast 1999, aga ta muutus põhjalikult 2005. aastal, Eesti-sisese rahvusvaheliseks. Mõneti oleme end regionaalsena positsioneerinud, avaldades palju Põhjamaade ja Kesk- ja Ida-Euroopa kohta, aga avaldame ka üldteoreetilisi käsitlusi. Selline tore töö.

Kuidas üldse õnnestus teha ülikoolis cum laude't ja samal ajal tippporti?

Ühiskonnateadlasel jookseb katse ju sinust sõltumatult, mitte nagu loodusteadlasel, kes peab vaeva nägema kogu aeg, hiirt toitmas või pajuistandust mõõtnas käima. Ühiskonna mõõtmist saab natuke edasi lükata, aga vaene hiir sureb ju ära.

Ühiskond ei sure?

Et kui teadlane kätt pulsil ei hoia, on kutu? Ei tea.

Sotsiaalteadlasi peetakse meil sageli lihtsalt tüütuteks klähvijateks.

See peegeldamise roll ongi tänamatu. Sa ei saa oma katsealuseid otseselt mõjutada, aga kui oled objektiivsusele pretendeerivale arusaamisele jõudnud, mis sotsiaalteadustes on lõplikult võimatu, või vähemalt mõistlikule mõttele, võiksid püüda kaudselt seda teha. Näiteks käies omavalitsuste inimestega rääkimas ja loota, et me alateadlikultki protsesse mõjutame.

Poliitiliste häälemagnetite teemadel tuleb valuline või emotsionaalne reaktsioon väga kergesti. Eesti on samas piisavalt väike, mingites valdkondades on kompetentsi vähe ja meie instituudil on palju praktilist väljundit ja pidevaid kontakte tippametnikega. See ongi pigem dialoogi-partneri roll, aidat kellegi mõtete korras- tamisele kaasa.

Mõned mustad lambad, kari üldiselt elujõuline

Novembris avaldati mullune USA arenguagentuuri USAID ülevaade vabaihenduste elujõulisusest Kesk- ja Ida-Euroopas ning endise Nõukogude Liidu aladel. **MARI KODRES** sirvis sisu.

14. aastat ilmuv indeks pannakse kokku seitsme näitaja põhjal: õiguskeskkond, taristu, tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, eestkoste- ja avalike teenuste osutamise suutlikkus ning maine. Riikide ülevaated sünnivad grupiintervjuude tulemusel, kus osalevad erinevate ühenduste, avaliku võimu, ärisektori, meedia ja teadlaste esindajad.

Kogutulemuste põhjal on 2010. aasta priimuse jätkuvalt Eesti, järgnevad Poola ja siis riburada Läti, Leedu, Tšehhi, Slovakkia, Ungari ja mõnevõrra üllatavalt teistest tervelt punktijagu maas Sloveenia. Kärbeskaallaste klassi jäävad riigid, kus režiim on repressiivsete killast: Turkmenistan ja Usbekistan, tabeli lõpetab Euroopa viimane diktatuur Valgevene.

Suuri muutusi aasta ühegi riigi vabakonnale ei toonud, kuid eraldi võiks esile tõsta, et majanduslik elujõulisus ei vähenenud mitte kusagil. Kõige suurema edasihüppe tegi seekord Moldova, kelle näitajad paranesis viies valdkonnas seitsmest. Venemaa üldist tulemust kergitas aga õiguskeskkonna paranemine ning ühenduste suurenenud eestkostesuu.

2010. aastal toimusid mitmes riigis valimised, mis samuti tõstsid vabaihenduste aktiivsust. Slovakkia ja Kõrgõzstani valimised tõid võimule vabasektori suhtes varasemast palju soovimalt meelestatud inimesed. Valimised Moldovas sundisid ühendusi omavahel rohkem koostööd tegema ning valimiste järel kujundama oma seisukohta Euroopa Liiduga ühinemise reformide suhtes.

Ungari valimistulemused ajasid seevastu kodanikuühiskonna tagajalgadele, kuna uus valitsus saatis laiali Ungari kodanikuühiskonna fondi ning kaldus eelistama selgelt ideoloogilise või religioosse taustaga organisatsioone. Kehvasti läks ka Tšehhis, kuna uus valitsus otsustas riigieelarvelist rahastust kärpida.

Eestist võite www.ngo.ee/indeks ise lugeda, siin veidi põnevamatest piiriülestest suundumustest. Jätakuvalt kannavad paljudes riikides saatana nime bürokraatia ja registreerimisprotsess – eriti Serbias, Bosnias ja Tadžikistanis. Venemaal on endiselt vaja registreerimispaberid anda sisse keskmiselt kolm korda, enne kui see õnnestub, ning Aserbaidžanis on vaja soovituskirja ministeeriumilt.

Euroopa tõukefondide raha on EL-i liikmete põhiliseks rahastusallikaks, kuid nende mõju on kahetine, kuna eelistatakse pigem suuri ja pikka aega tegutsenud ühendusi. Poola puhul tuuakse esile, et suuremad ühendused on muu rahastuse otsimisel muutunud laisaks ning sellise käitumisega tõmbavad nad tahtmatult pidurit kogu kolmanda sektori arengule.

Plusspoolele võib kanda uued tehnoloogiad, mis on võimaldanud ühendustel ennast paremini nähtavaks teha ning tõstnud ka majanduslikku elujõulisust; sotsiaalmeedia on aidanud kaasa väikeste vabaihenduste suhtlusele avalikkusega ja võrgustumisele. Tadžikid avasid veebivärava organisatsioonide majandusaruanetega, Tšehhi on edukalt kasutanud mobiilioperaatorite võimalusi annetuste kogumisel, Venemaal aga avati esimene

filantroopiale keskenduv veebisait.

Lisaks märgib ülevaade ühenduste suuremat paindlikkust katastroofiolukordades – seda tõestasid nii üleujutused Sloveenias ja Tadžikistanis, Ungari alumiumireostus kui ka etniliste kokkupõrgete järel eskaleerunud vägivald Kõrgõzstani. Kodanike kiire reageerimisvõime ning tegutsemine olid ühtviisi olulised nii loodus- kui humanitaarkatastroofide puhul. Näiteks Sloveenias puudus valitsusel seauslik mehhanism ohvrite abistamiseks, kuid abi toimetati vajajateni humanitaarorganisatsioonide vahendusel. Kõrgõzstani kokkupõrgete ajal suutsid vabaihendid näidata avalikkusele oma ühist eesmärki vähemuste kaitsmisel, mis osutus hilisemas lepitusprotsessis väga oluliseks teguriks.

Lõpetuseks – valitsused võtavad koostööd vabaihendustega üha enam vabatahtliku normina, mis näitab selget mõtteviisi muutumist (või vähemalt muutumisvalmidust). EL-i endiste idabloki liikmete seas on koostöö valitsustega täiesti tavaline; seda ei saa veel öelda aga näiteks Kesk-Aasia -stanide puhul.

Edusamme siiski tehakse mujalgi: Montenegro valitsus, millel samuti EL-i eeskujuga silme ees, andis selge signaali, et ühendusi nähakse kui partnereid. Kesk-Aasia on kaugel maas, ent arenguid leiab. Tadžikistani valitsus hindab ühenduste asjatundlikkust ning võimekust meelitada maale rahvusvahelisi doonororganisatsioone, ning Usbekistani presidendi 2010. aastal vabasektorile suunatud kõne sündis paljuskülvilise surve tõttu, kuid loob vundamendi edasiseks dialoogiks.

Küsimise kunst

Kevadel külastasid Eestit kaks hollandlast, Juul Martin ja Nils Roemen, kes tutvustasid enda väljatöötatud lähenemist „Julge küsida“. EMSL-is kodanikuharidusega tegelev **ELINA KIVINUKK** osales nende töötoas ja jagab muljeid.

Olen alatasa olukorras, kus mul on kiiresti midagi vaja: järgmiseks päevaks autot laenata, seminarile esinejat, head videomeistrit Londonis. Abile lootes uurin läbi kõik oma Skype'i ja telefoni kontaktid, kellel võiks häid soovitusi olla, postitan küsimuse sotsiaalvõrgustikes. Lõpuks abi saabub, aga teinekord üsna suurte pingutustega. Vahel olen lausa nii meeleheitel, et olen valmis tänavale mine-ma ja juhusliku inimese käest abi küsima. Aga Eestis poleks selline käitumine kombe-kas. Kui ma elaks Hollandis, oleks mul üsna lihtne postitada Twitterisse oma abipalve, lisada postitusse silt #durftevragen ja suure tõenäosusega saaksin hulgaliselt soovitusi, kust oma murele leevendust leida.

Oleme unustanud küsimise kunsti

Veidral kombel ei oska me enam küsida. Lastele õpetatakse juba varasest east peale, et nad vahele ei segaks, lõpetaksid tüütu

pärimise ja ootaksid oma jutujärge. Samuti on levinud suhtumine, et inimesed peavad ise oma probleeme lahendama (muide, sama töö välja ka hiljutine EAS-i tellitud uuring Eestis levinud juhtimistraditsioonide kohta – ettevõtete juhid eelistavad probleeme oma organisatsiooni sees lahendada ja pelgavad abi väljast küsida). Kui sul on mure, ei tohiks sellest teised teada saada.

Küsimissuutmatust näitab ka asjaolu, et kui koolituste alguses küsitakse osalejate ootusi, ei saada sageli aru, mida küsitakse, või ei osata sellele vastata. Nii jäävad ootused teadmata ja samas kasutamata ka võimalused.

Hollandlased Juul Martin ja Nils Roemen on aga veendunud, et tegelikult on nii küsimine kui aitamine meil loomuses. Kui keegi ajab ruumis kohvi ümber, on alati neid, kes kiirustavad kööki salvrätide järele, mõned tõstavad ümberlâinud kohvi kõrvalt mobiilid ja paberid, mõned tõusevad püsti lihtsalt solidaarsusest. See

kinnitab, et paljud inimesed soovivad aidata, aga ei tea, kuidas.

Nii lihtsast mõttekäigust on Hollandis tekkinud tuhandeid inimesi inspireerinud liikumine „Julge küsida“, kus ühes piirkonnas koguneb kümnekond inimest, kellel on kas küsimus või soov teistele nõu anda. Kumbki pole liiga keeruline, ometi on mõned nõuanded, mida tähele panna.

Oska esitada head küsimust

Küsimise kunsti ringis võiks kokku saada pigem võõrad inimesed samast piirkonnast. See ei ole oluline eeltingimus, aga algatajad ütlevad, et mägede liigutamiseks peavad nõuandjad ja -saajad olema võimalikult erinevad. Olgu kogunemisel arste, koduperenaisi, talupidajaid, kirikuõpetajaid – inimesi, kellel on erinevad vaatekohad, suhtumised, teadmised. Liiga palju eksperte ei too samuti häid lahendusi. „Kunagi ära kutsu enda juurde spetsialisti, kui soovid probleemi päriselt lahendada,“ muigab Nils.

Ringis esitab üks osalejatest küsimuse, selgitab veidi tausta, tutvustab probleemi laiemalt. Oluline on teha kindlaks, et teised osalejad saavad aru, milles nõu tahe-takse. Küsimus peaks olema võimalikult konkreetne, mitte hinnanguline, vaid tegevusi ja nõuandeid uuriv. Näiteks „Mida ma peaks tegema, et saada talupidajaks?“ või „Kuidas ma saan teada, mida edasi õppima minna?“, mitte aga „Kas põllumehe amet sobiks mulle?“. Viimasele on väga lihtne kâhku jaatavalt või eitavalt vastata ja järgmise küsimuse juurde minna. Aga kohtumise eesmärk on pakkuda erinevaid lahendusi ja ideid.

Osaleja kommentaar

Kadri Karula, MTÜ Leia Rõõm

„Julge küsida“ on igati tore viis oma unistustele elu anda. Esiteks aitab juba seegi palju lähemale unistuse täitumisele, kui pead enamasti üsna umbmäärase tunde (kui see just ei ole mingi konkreetne asi, mida vajad) täpseks küsimuseks vormima. See loob juba selguse ja niiviisi ka eelduse, et unistusest võiks saada reaalsus.

Nagu kogunemisel ka mainiti, on see üllatavalt kiire viis saada teavet, ideid, lahendusi jne. Ja ka äratundmist, et kas see, mis sul pikka aega on meeles mõlkunud, on ikka see, mida sa tegelikult soovid, ja kui on, siis kas oled selle täitumiseks ka valmis.

Tundub, et paljude ideede elluviimiseks piisaks vaid sellest, kui oleks natuke rohkem raha. Aga see tunne on petlik. Muredele tuleb läheneda vajaduspõhiselt. Ilmselt ei ole puudu rahast, vaid pigem asjadest või nõuandest, mis puudusi korvaks. Reklaamiraha viitab tegelikult vajadusele suhtekorraldusnõu järele, ruumi rent tähendab vaba ruumi vajadust.

Kuulnud küsimust, saavad osalejad täpsustada selle sisu, omakorda asju juurde uurides. Ka täpsustavad küsimused võivad olla juba nõuanded. Kui keegi osalejatest ei saa aru, mida mõni mõiste tähendab, peab küsija proovima end selgemalt väljendada. Igas abistavas küsimuses on tagasisidet ja mõistlik on see üles noppida. Ega asjata öelda, et heas küsimuses on juba pool vastust.

Ära häbene oma nõuandeid

Kui kõigile osalejatele on küsimus arusaadav, kirjutatakse see suurelt paberile ja saabub lahenduste pakkumise voor. Selle jooksul kirjutavad osalejad kõigepealt pähe tulnud soovitusel märkmekleepsudele.

Osalejatel ei maksa häbeneda, vaid nad andku kogu nõu, mis neil on anda. Mõne jaoks elementaarsena tunduv soovitus võib teisele kõlada kannapöördena. Kirjavooru lõppedes saavad kõik nõuandjad ükshaaval sõna, selgitades oma lahendust ja kleepides nõuande suurele paberile küsijale „kaasavaraks“.

Väga lihtne on nõu saades mõelda „sul pole aimugi, kui suurt tööd selle soovitusel elluviimine nõuab“ või „ma olen seda soovitusel kümneid kordi proovinud ja see lihtsalt ei tööta“. Kui seda otse ka nõuandjatele öelda, võib nende entusiasm rauge-

da ja õhkkond muutub muserdavaks. Siit oluline nõuanne küsijale – kui sulle nõu antakse, on kunst vait jääda ja soovitusel tõrjumata vastu võtta.

Oska nõuandeid vastu võtta

Lihtsalt kuula, milliseid nõuandeid inimesed annavad, naerata ja täna. Nii aitad heale õhkkonnale kaasa ja nõuandmine muutub lahedaks ajurünnakuks, kus saab nalja, naeru ja uudseid ideid. See võib olla esimene kord üle tüki aja, kui saad mõelda kaua painanud teemale rõõmsa tujuga.

Vahel võib sattuda rühma ka kriitilist meelt. On ju küllalt neid küsimusi, mille puhul tekib kohe soovitus „kui võimalik, ära vii seda ideed mitte kunagi ellu“. Kriitika on kindlasti kasulik, aga siinjuures on mõistlik seegi vormida nõuandeks. Näiteks „leia vähemalt 10 inimest, kes seda ideed toetaks“ või „mõtlen enda jaoks läbi, mida sa sellest ideest saad“. Arutelu mõte on pakkuda võimalikult erinevaid ja huvitavaid soovitusi julgustavas õhkkonnas – nii ei tasu kriitilistele kohtadele liialt tähelepanu pöörata, need on alles ju pärast kogunemise lõppugi.

Kõik soovitusel jäävad küsijale kirjalikult. Läinud koosolemise lõppedes oma nõuannetepagasiga koju, on seal võimalik soovitusi välja sõeluda ja vähem kasulikud kõrvaldada. Või paber Suure Ideega seinale panna ja hoida oma unistus kogu aeg silme ees, et sammhaaval selles suunas liikuda.

Nii kaunistabki minu koduseina suur paber ammuveeretatud ideega, mida ma polnud aastaid julgenud kellelegi rääkida. Nüüdseks on see välja öeldud, lausa kirja

pandud ja tervelt kümme inimest pole seda välja naernud, vaid on andnud kulda-väärt soovitusi. Seejuures ma ei oskagi selgitada, mis mind just selles töötoas julgustas ideed välja rääkima. Ilmselt pole mulle keegi kunagi varem öelnud: julge küsida.

Kuidas „Julge küsida“ ringi läbi viia?

- Inimesed istuvad ringis õdusas ruumis, koosviibimisele aitavad kaasa hea arutelu juhataja ja tass teed-kohvi.
 - Küsija esimene töö on esitada piisavalt konkreetne küsimus stiilis „Mida peaksin tegema, et ...“ või „Kuidas ma saaksin ...“.
 - Grupp täpsustab küsimust ja arutelu juht veendub, et kogu grupp on küsimusest õigesti aru saanud.
 - Seejärel kirjutab küsimuse tõstataja selle suurele paberile.
 - Teised hakkavad pakkuma lahendusi – kõigepealt kirjutavad selle märkmekleepsule, seejärel räägivad oma soovitusel küsijaga ning kleebivad märkmed suurele paberile küsimuse alla.
 - Kui lahendusi pakutakse, on küsija ülesanne olla vait ja kuulata erapooletult nõuandeid, mida antakse.
 - Kõik see toimugu konstruktiivses õhkkonnas – üks kriitilised küsimused jäävad üles edaspidigi, aga selle koosviibimise eesmärk on säilitada positiivne mõtlemine ja õhutada inimesi jõudma paremate tulemuseni.
 - Kui tundub, et hakatakse väsima, võiks küsimuse järel vahetada istekohti.
- Metoodikat võib vastavalt vajadusele täiendada.

Mis on kodu, kus on kodu, kus on kodu koht ...?

Mari Kodres uuris MTÜ Eesti Vaimse Tervise Ühingu eestvedajalt **SVETLANA VARJUNILT**, mil moel on eestlased olnud abiks Gruusia sisepõgenikele.

Gruusia kuulub Eesti arengukoostöö prioriteetide sekka, mitmepoolseid projekte viivad läbi ka vabaühendused. Sel suvel käis Gruusia sisepõgenikele (Internally Displaced Persons, IDP) siinset kogemust jagamas Avatud Eesti Fondi Ida-Ida programmi toel MTÜ Eesti Vaimse Tervise Ühing.

„Meie tutvustasime grusiinidele eeskätt USA tuntuimat vabatahtlike programmi „Vanem vend, vanem õde“, mis alustas Eestis tegevust juba 1997. aastal. Tänapäevaks on Tallinna programmis osalenud üle 160 vabatahtliku,“ tutvustas Svetlana Varjun. Lapsi, st nooremaid vendi/õdesid on olnud pisut rohkem, nii 180–200 ringis,

kuna alati ei pruugi paarid omavahel sobida ning on ka neid, kes loobuvad. Ühing leidis, et raskesse olukorda sattunud lastele mõeldud sotsiaalse suunitlusega preventiivprogrammi võiks edukalt kasutada

Lapsi saab aidata näiteks õppimisel, vaba aja sisustamisel, lihtsalt usaldusisikuna murede ärakuulamisega.

ka Gruusia sisepõgenike puhul. „Üksteist on vaja toetada – lapsi saab aidata näiteks õppimisel, vaba aja sisustamisel, lihtsalt usaldusisikuna murede ärakuulamisega,“ räägib ta.

Gruusia valitsus on sisepõgenikega tegeledes käitunud Varjuni sõnul edukalt, kuid palju on siiski veel teha – sõltutakse peamiselt USA päritolu doonorite rahastamisest ning kui täiskasvanutele pakutakse näiteks erinevaid tööhõiveprogramme, siis lapsed ning nende psüühiline tervis on valdavalt unarusse jäetud.

„Tahame, et meie kogemusest programiga „Vanem vend, vanem õde“ mõistetak, kui oluline on järjepidev tegelemine lastega ning mitte vaid hoogtöö korras vabatahtlik abistamine,“ sõnas Varjun. Eesti kogemus on näidanud, et mitmed lapsed, kes kümme aastat tagasi osalesid programmis ning said sellest abi, on nüüd ise täiskasvanutena tugiisikuteks. 2008. aasta augustisõjast laastatud Goris on va-

Sisepõgenike asundused laiuvad Gori linna äärsedel põldudel.

batahtlikeks praegu peamiselt tudengid, kes põgenike lastega tegelevad, kuid vaja oleks laiemat kandepinda.

MTÜ Eesti Vaimse Tervise Ühingu eestvedajaid panid mõtlema kerjavad ja töötavad lapsed. „Lääne kasvatus ja standardite mõistes on paljud neist hooleta jäetud, aga ometi kohtasime mõnda neist – näiteks üht 11-aastast poissi, kes öösel turistidele lilli müüs –, kelle küpsus, oskus suhelda täiskasvanutega, austus vanemate ja elu vastu, vastutustunne, julgus ja nutikus leida vahendeid äraelamiseks teevad igas mõttes silmad ette meie heaoluühiskonna hellitatud lastele,“ meenutas Svetlana Varjun.

Kuna sisepõgenike seas, kes peale kodu olid sunnitud maha jätma ka oma töökohad, on töötus suurem kui ülejäänud elanikkonnas, püütakse täiskasvanud sisepõgenikele luua erinevaid tööhõiveprogramme.

Töötuse leevendamiseks ja tegutsemistahte ülalhoidmiseks on põgenikele jagatud väikseid maalapikesi, et neil oleks

võimalik põllundusega tegeleda ning mingilgi määral oma toidulaua eest ise hoolitseda. Riik on ostanud ka traktoreid, mida põgenikud maaharimisel tasuta kasutada saavad. Jagatakse väikseid stipendiume nendele sisepõgenikele, kes on otsustanud ja leidnud võimaluse oma haridusteed ülikoolis jätkata.

Nutikus leida vahendeid äraelamiseks teevad igas mõttes silmad ette meie heaoluühiskonna hellitatud lastele.

Suures plaanis on Gruusia valitsus katsunud ellu viia ka reforme, et näiteks põgenikekeskustes elavad sisepagulased saaksid oma eluruumid erastada. Edasiminekuks toimus 2009. aastal ning jäi seejärel toppama. Järgmisel suvel paluti enam kui 1000 perekonnal põgenikekeskustest lahkuda ja erastamine osutus võimatuks.

Seega on neid väntsutanud nii sõjakole-
dused kui ka nende oma riik rahumeelsel

ajal. „Gori näitel võib öelda, et mõnes mõttes on põllule ehitatud laagrites elavatel inimestel isegi paremad elutingimused kui nendel linnaelanikel, kelle päriskodud puruks pommitati. Põgenikelaagrites on tavaliselt korralik vee- ja elektrivarustus, kuid Goris on senini veel palju ülesehitustööd tegemata,“ mainis Varjun.

Svetlana Varjun jagab ka filmisoovitu-
se: eestlaste külaskäigu ajal näidati poola režissööride Dorota Petrusse and Bogdan Łęcznari filmi „House“, mis jutustas Gruusia–Vene 2008. aasta sõja põgenikest.

Filmis rääkisid nad läbielatud tunnetest, valust, hirmust ja inimlikust suuroosest; sellest, kuidas erinevatest rahvustest inimesed leidsid varju ühes majas mägikülas, jagades nii emotsionaalset tuge, toitu kui ka püüdu ellu jääda.

Sisepõgenikud, kes nad on?

1990. aastate algusest on Gruusiat räsinnud hulk sõjalisi konflikte, millest igapäevaga on kaasnud ka sõjapõgenike lained. Valdav osa nendest inimestest on jäänud kodutuks – tõelise kodu asemel on neil vaid katus pea kohal ning tagasipöördumisest endisse elupaika ei julgeta sageli unistadagi. Rahvusvahelise Internal Displacement Monitoring Centre'i andmetel on põgenike arv umbes 258 000, kes moodustavad Gruusia rahvastikust tervelt 6,1%. Neist umbes pooled olid sunnitud oma kodudest lahkuma 2008. aasta augustisõja tõttu.

Lõuna-Osseetiast pärit sisepõgenike esimene laine saabus juba 1992. aastal, teine 2008. 1994 ning taas kord kurb 2008 töid kaasa põgenikelaine ka Abhaasia aladelt. Seega on paljud inimesed olnud sisepagulusse sunnitud lausa kaks korda. On andmeid ka selle kohta, et sõja järel on paljud grusiinid sunnitud Abhaasia ja Lõuna-Osseetia aladelt lahkuma ja varjupaika otsima. Teisalt on toimunud ka tagasiränne: näiteks on ca 45 000 inimest viimaste aastate jooksul püüdnud tagasi pöörduda Ida-Abhaasia Gali piirkonda, kuid eest leitud majanduslik olukord ning elutingimused on olnud äärmiselt kehvad.

Andmed 2010. aasta lõpust räägivad, et umbes 60% sisepagulastest elavad koos sugulastega või üürimajades-korterites, kuid ülejäänud 40% on siiani laagrites.

Kokku said vabaihendused
Eestist, Gruusiast
ja Kõrgõzstanist.

Eesti Vaimse Tervise Ühingu

Mentorlusprojekti osalejad.

Гражданское общество

Rohkem kui eales oli EMSL-il tänavu käsil tegevusi venekeelsete kodanike ja vabaühendustega. **ALARI RAMMO** vaatab koos projektide juhtidega tehtule tagasi ja küsib, kas sellest kõigest mingit tolku ka oli.

Enne 2009. aastat ei teinud EMSL vene keeles õieti midagi, hakates esialgu pakkuma vaid sama infot, mida aastaid eesti keeles levitatud – uudiseid kodanikuühiskonnas toimuvast, teavet koolituste, konkursside ja seadusemuudatuste kohta. Oli nimelt selge, et riigikeele oskus on ikkagi oluline põhjus, miks muukeelsete kodanikuaktiivsus ja -teadlikkus ning nende vabaühenduste suutlikkus toppas ikka kusagil 90ndates.

Esimesed kaks aastat toetas teavitustegevusi Integratsiooni- ja Migratsiooni Sihtasutus (tänapäeval MISA) ning töö oli suuresti Tatjana Lavrova habrastel õlgadel. Elektroonilise venekeelse uudiskirja saajate hulk on tänaseks kasvanud tuhatkonna aadressini ning seda loetakse Venemaast Suurbritanniani. Lisaks lööb Lavrova kaasa „Teeme

ära!“ algatustes ja aktiveerib sealtkaudugi peamiselt venekeelseid eestimaalasi.

Üksnes info pakkumisest aga ei piisa, nagu pole suurt abi ka klassikalistest koolitustest, kuna inimeste teadlikkus ja arengutase on väga erinevad. „Teeme ära! Minu Eesti“ tegevustest kasvas välja esimene projekt Liidrikool, mis algas 2010. aasta lõpus MISA toel. „Huvi osalemise vastu oli suur, aga hulk kandidaate tuli välja jätta eesti keele mitteoskamise pärast, kõigi teistega tegime motivatsiooni ja eelduste selgitamiseks intervjuud,“ ütleb Liidrikooli koolituse ette valmistanud Reet Laja. Vastu võeti kaks 30-liikmelist lendu.

Kaugemaks sihiks sai seatud suurem kodanikuaktiivsus ehk rohkemate venekeelsete eestvedajate kaasamine, ent alustada tuli pehmematest väärtustest, nagu suurem

eneseusk ja julgus ühiskonnaelus kaasa rääkida, mis kasvavad Laja sõnul väga pikamööda. Loomulikult ei piirdunud vaid eneseabiteemadega, vaid räägiti kõigest olulisest, ettevõtlusest kuni riigijuhtimiseni, kaasamisest kommunikatsioonini, esinejateks kümmed edukad äri-, kolmanda ja avaliku sektori tegijad ja otsustajad.

Mitmed osalejad asusid juba liidrikooli alguses oma ideid ellugi viima, näiteks Ukraina noored oma Ukraina ja Eesti vanemaid inimesi kodunt välja ja tegevustesse haaramise projektiga BABUSi-DiDUSi. Septembris sai teoks vanaemade-vanaisade tööde näitus Tallinnas, kohe hakati plaanima sama Kiievis.

Tänavu kevadel alustas EMSL ka koos Avatud Eesti Fondiga viimase ning KÜSK-i toel üsna sarnase mentorlusprogrammiga,

EMSL-ilt lühidalt

Pooli vahetas tänavu 34 paari

EMSL-i eestvedamisel teist aastat peetud töövarjupäeval käis partnerite tööga tutvumas ligi 70 avaliku ja kolmanda sektori inimest. Ikka selleks, et teist poolt paremini mõista ja et koostöö sujuvamalt kulgeks. Peale Nõmme Lastekaitse Liiduse töövarjude käinud regionaalminister Siim Kiisleri lõi avaliku võimu poolelt kaasa Riigikogu, Riigikantselei, kaheksa ministeeriumi ja 16 kohaliku omavalitset; ühenduste poolelt nii üle-eestilised katused kui ka valdkondlikud ja kohalikud organisatsioonid.

Osalemist hindasid kasulikuks kõik, 85% leidis, et kogemusi saab igapäevatoos rakendada. 81% ütles, et soovib osaleda ka järgmisel aastal, ning kõik kinnitasid, et soovivad seda võimalust ka teistele. Loe osalejate muljeid lähemalt www.ngo.ee/pooltevahetus.

„Pooltevahetust“ rahastasid Kultuuri- ja Siseministerium.

Sotsiaalsete ettevõtete võrk

Kevadeni tegutseb EMSL-i juures ja siis edasi juba iseseisvana vastne sotsiaalse ettevõtluse eestkostevõrgustik.

Võrgustik on loodud teemaga tegelejate ühendamiseks, et luua selgust, mis sotsiaalse ettevõtluse alla mahub ja mis mitte, ning võtta koos ette samme selle valdkonna paremaks seadusandlikuks reguleerimiseks ja edasiseks toetamiseks-arendamiseks.

Võrgustiku asutava kogu esimesel kohtumisel oli huvilisi ligi 30. Kui tahad kaasa lüüa, võta ühendust eesi.sev@gmail.com. Võrgustiku käivitamist toetab KÜSK.

Uued liikmed ja klubiõhtud

EMSL-iga liitus 2011. aastal viis vabaühendust, mille nimed räägivad enda eest: Pärnu Vabahariduskeskus, Eesti Inimõiguste Keskus, Keskkonnaõiguse Keskus, Varjupaikade MTÜ ning Naerata Ometi, kes aitab peamiselt erivajadustega ja puudega lapsi. Oma tegevuse lõpetas meie pikaaegne liige Eesti Südameliit.

Sügisel taaskäivitusid kord kuus toimuvad EMSL-i liikmeklubi õhtud, kus liikmed saavad omavahel kohtudes üksteiselt õppida ja kogemusi vahetada. Novembri teemaks oli annetuste kogumine, detsembris arengukoostöö. Uue aasta plaane vaata www.ngo.ee/liikmeklubi.

kus 26 osalejat moodustasid 13 paari – venekeelne juhendatav ja eestikeelne mentor. Töö käib, muide, suuresti eesti keeles. Sedagi projekti vedava Tatjana Lavrova sõnul on plaanitud viis seminari tänaseks ära toimunud, aga enamatel tulemustest on vara rääkida, kui et kohal olid õiged inimesed ja osalejatel on suur arengupotentsiaal.

Paarides toimub nõustamine omavahelise suhtlemise, aga ka ühiste koolituste ja kogemuste jagamise teel. Lavrova kinnitusele tuli samuti alustada osalejate arenguvajaduste analüüsimise ning neile lahenduste leidmisega – kohe organisatsioonide juhtimise ja huvikaitse meetodite juurde minek olnuks

liiga pikk samm.

Üks juhendatav Svetlana Nikolajeva tõdeb, et tema elu on programmi käigus juba muutunud

– väike tantsustuudio on kiiresti kasvamas tantsukooliks. Sveta ja tema mentori Kaia Ljaši muljeid saad lugeda nende ajaveebist www.jume.ee/Mentorprogramm.

Jelena Katsuba Avatud Eesti Fondist on oma kogemusest koostööd ärgitavate programmidega rääkides pisut kriitilisem ja peab probleemiks osalejate passiivsust, vähesest suhtlemisest jääb aga väikseks sotsiaalne kapital: „Üksteist tajutakse pigem konkurentidena, napib nii iseseisvust kui ka koostööoskusi ja see viib veel suurema masenduse ja passiivsuse.“ Eesti ühendused mäletavad samu probleeme hästi, aga suutsid end sellest ringist valdavalt juba kümne aasta eest välja murda.

Üks ehk natuke ootamatu kivi Liidrikooli teel oli veel osalejate välismaale kolimine, kuna seal leitakse tööd. „Küll aga aitas projekt osalenutel mõista paremini oma võimalusi Eestis ja neil on rohkem kindlustunnet siia tagasi pöörduda,“ lohutab Laja. Liidrikooli toimkonna juht Aleksander Valdmann lisab, et muutus lausa suhtumine elusse, riiki, iseendasse ja üldse muutuse võimalikkusse. „Mitu osalejat ütles projekti algul otse, et neist ei sõltu midagi ja muutusteks on vaja revolutsiooni.“

On meil nüüd Eestis juures vähemalt mõnikümmend uut muukeelset kodaniku-liidrit, kes oma kaaslastegi mõtlemises revolutsioone teeks? „Nii lühikese perioodiga saavutasime küll osalejate kaasamise eri

üritustele, aga praktiliste edusammudeni, nagu oma projektide käivitamine, jõuavad sellega vähesed,“ märgib Laja vajadust edaspidi vähemalt 1,5–2-aastasi projekte läbi viia. Katsuba leiab seevastu, et pikema projekti kestel jõuavad osalejate motivatsioon ja algne eesmärk hoopis hajuda.

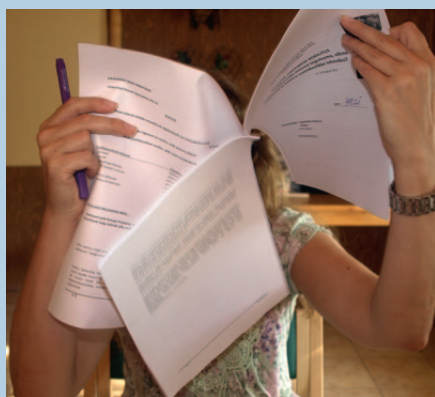
Samas rõhutab ta, et eesmärk peaks loomulikult olema venekeelsete ühenduste püsivam toetamine ja võrgustamine, sealhulgas eestikeelsetega, ent fondid rahastavad üksnes väikseid ühekordseid projekte, millest on elujõulisuse tõstmisel vähe abi. Nagunii pärineb lõviosa MISA rahast Euroopa kolmandate riikide

kodanike integreerimise fondist, ehk projektid peavad tegelema varasema kolmandiku asemel juba

60% ulatuses mittekodanikega.

Liidrikooli ja mentorlusprojekti formaalne lõppemine ei tähenda loodetavasti alustatu täielikku katkemist. Selleks tuleb aga eraldi pingutada, toonitab Katsuba toetava keskkonna vajalikkust, kuna isenesest ei toimu midagi, vaid keegi peab võrgustikku töös hoidma, sekkuma, ideid pakkuma. „Kui kaob n-ö kunstlik keskkond, mida loovad projektid ja programmid, on ka kõik saavutatut kerge kaduma.“

Nii jätkab Aleksander Valdmann aktiiviga suhtlust Minu Eesti Koostöötoa nime all: arutatakse edasisi projekte, toetatakse üksteise arengut ja algatusi. Nii eesti- kui venekeelsed huvilised võivad julgelt ühendust võtta meiliaadressil aleksander@minueesti.ee. Lisaks õpitakse Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse vabatahtlikega eesti keelt. Kuigi Tatjana Lavrova jääb jaanuaris EMSL-ist lapsepuhkusele, ei katke ka vene keeles teavitamine – novembri keskpäevast taastus mullusega lõppenud MISA rahastamine, järjekordne projekt kestab tuleva aasta lõpuni.

SOS Lasteküla Eesti Ühing

Avalike teenuste teemalise ajakirjanumbri puhul võtsime EMSL-i liikmetest luubi alla ühe silmapaistvama teenuseosutaja, **SOS LASTEKÜLA EESTI ÜHINGU**. Saagem tutvavaks.

Kui vana?

17 aastat.

Miks?

Laste pärast, kelle elu ei ole lapsesõbralik. Praegu pakume lastele kodu Keilas ja Põltsamaal. Lisaks on noortel alates 16. eluaastast võimalik elada meie noortekodudes Tallinnas ja Keilas. Narvas käib tänaseks 172 lapsega peretugevdamisprojekt, kus aitame riskiperesid erinevate teenustega. Haridusprojektid Põltsamaal ja Keilas toetavad keerulistest peredest lapsi, kellel on samuti õigus end koolis hästi tunda. Viimastel aastatel tegeleme laste huvikaitsega ja sellel alal on katsumusi üllatavalt palju.

Palju töötajaid, palju vabatahtlikke?

60 ja palju vabatahtlikke heategevustajaid. Viimastel aastatel on arusaamad muutunud, heategevuse ja vabatahtlikkuse põhimõtteid on jõudnud Eestimaa inimeseni ja erinevatel viisidel ollakse valmis toetama.

Eelarve ja kes rahastab?

Tänavu 1,6 miljonit eurot, 55% riigilt ja omavalitsustelt, 45% annetustest välis-

maalt ja Eestist. Tegevuse laienemisega suureneb ka rahastamisvajadus, lõpuks peaksime ise suutma oma Eesti lapsi üleväl pidada.

Suurim saavutus?

Riikliku hoolekandesüsteemi muutuse mõjutamine, aga tegelikult Eesti lastele elus uue võimaluse pakkumine.

Põnevaim käsilolev?

Uue, Narva-Jõesuu SOS Lasteküla töö ettevalmistamine. Eesmärgiks on 2016. aastaks eri vormides aidata 1000 last.

Mida teilt õppida?

Järjepidevust. Professionaalsust. Julget pealehakkamist.

Miljoni euroga teeks ...?

Looksime struktuuri ja koolitaksime suure hulga perevanemaid, et muuta kogu asendushooldus Eestis perekeskseks. Alustaksime tegevust Lõuna- ja Lääne-Eestis, et olla kõikjal kohal.

www.sos-lastekyla.ee

Keila SOS lasteküla sünnipäeval valmistati tänavu rekordpikk küpsisetort.

◀ Kristina Šmigun-Vähi ja teised tuntud inimesed maalisid novembris korraldatud heategevusüritusel Epp-Maria Kokamäe juhendusel lasteküla toetuseks inglaid.

EMSL-i liikmete tegemisi

Ühing Korruptsioonivaba Eesti kutsus parlamendierakondi üles looma Riigikogu liikmete käitumiskodeksi. Sellega loodetakse kaasa aidata ühiste moraalsete väärtuste kujundamisele ja kinnistamisele parlamendis, samuti pakuks kodeksi võimalusi sanktsioonide rakendamiseks eetilisel vastuvõetamatu käitumise korral. Ühing usub, et kodeksi väärtus ei peituks niivõrd dokumendis endas kui selle loomisprotsessis, mis sunnib otsima konsensust eetikaemadel ning mõtlema poliitikas lubatu ja lubamatu piiride üle.

Heateo Sihtasutus koostab KÜSK-i toel vabariiklaste tegevuse mõju hindamise mudelit. Kui projekt uuel aastal lõpeb, antakse nii elektrooniliselt kui ka paberil välja mõju hindamise käsiraamat, kust ühendused leiavad sammammulise ülevaate koos praktiliste juhistega selle kohta, milliseid indikaatoreid ja andmeid mõõta ning milliseid meetodeid kasutada. Samuti on sihtasutusel valminud sotsiaalse ettevõtluse ainekava, mis läheb kevadsemestril vabaainena käiku Tartu Ülikoolis, EBS-is ning Maaülikoolis.

Eestimaa Looduse Fond (ELF) tähistab võitu keskkonnarindel: Euroopa Parlament keelustas veekogusid saastavate ja näiteks suvist sinivetikate vohamist põhjustavate fosfaatide kasutamise pesuvahendites alates 2013. aastast. ELF oli varem teinud pesuvahendite tootjatele ettepaneku vabatahtlikult fosfaatide kasutamisest loobuda, ent kuigi sellega nõustus enamik neid Eestisse sissetoovatest ettevõtetest, keeldusid kohalikud tootjad, öeldes, et fosfaadivabad vahendid ei pese pesu puhaks.

Külaliikumine Kodukant on igati Eesti asi, leidsid Eesti Päevalehe korraldatud konkursil hääletajad. Aastal 2011 Eestile iseloomulikema asja, algatuse või nähtuse otsimise hääletusel jõudis Kodukant seitsme finalistiga hulka ja platseerus lõpuks neljandaks (napilt jäi finaalist välja „Teeme ära“ maailmakoristus). Eesti asjaks 2011 valiti huvilistele metsaelu vahendavad looduskamerad.

Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus kuulutas tänavu detsembri alguses lisaks tavapärasele aasta vabatahtlikele (kelle seas olid seekord ka 83-aastane kirjandusringi juhendaja Aino Suviste ja 86-aastane mulgi keele väärtustaja Erna-Elise Neimann) välja ka aasta vabatahtlike juhendajad, kelleks said kultuuripealinna projekti vabatahtlike koordinaator Piret Ehavald ja programmi „Vanem vend, vanem õde“ juhataja Svetlana Varjun, ning oma töötajate vabatahtlikkust enim soosinud organisatsiooni, Eesti Advokatuuri.

Värskelt valminud ja 11.11.2011
avatud Prandi külamaja.

Sellest, kuidas ühest varjusrmas viibivast Järvamaa külast sai elujõust pakatav Eesti aasta küla, kirjutab MTÜ Prandi Küla ja Allikad juhatuse liige **ÕNNE PÖLLUMETS**.

Meie küla EDULUGU

Viis aastat tagasi juunis otsustati Prandi allikate äärde kokku kutsuda külaaktiiv. Meil oli kindel eesmärk – äratada ellu küla, mis asub imeilusa Prandi allika ääres. Külas elab alaliselt 48 inimest, siin on 23 talu.

Küla vanematel inimestel olid vaid head mälestused sellest kaunist kohast, võsa aga kasvas vahepeal üle pea. Pärast esimest kohtumist oli selgelt näha, et inimesed tahavad midagi oma küla heaks korda saata. Esimesena otsustati rajada Prandi allikate äärde külaplats. Moodustasime MTÜ Prandi Küla ja Allikad ning hakkasime oma esimesi projekte kirjutama. 2007. aasta varakevadel saime kahele neist ka rahalise toetuse, esimesele Keskkonnainvesteeringute Keskuselt ja teisele kohaliku omavalduse programmilt.

Nii saime oma jõududega ehitada 135-ruutmeetrise tantsupõranda, rajada loodusraja, paadisilla, kaardistada Prandi looduskaitseala ja valmistada külakaardi. Kõik need tööd said tehtud kahe ja poole kuuga. Sellest kogemusest oli näha, et küla ärkamiseks oli olemas kõik vajalik: inimesed, tahe, kindlad eesmärgid ja raha. Talvel korraldasime jõulumaa, millest saime esimese päris oma sissetuleku.

Kõik arenes kiiresti ja see kasvatas inimestes usku eestvedajatesse. Järjest suurenesid ka soovid, mida võiks veel korda saata. Viie aasta jooksul oleme kirjutanud 17 projekti ja saanud küla arenguks viis miljonit Eesti krooni.

Hakkasime korraldama üritusi, oleme kutsunud esinejaid nii lähedalt kui kaugel-

malt, teinud oma küla reklaami, kui nii öelda võib. Meie üritused on maakonnas populaarsed, küla on tuntuks saanud. Küla ümbrus on koht, kust võib alati leida inimesi, kes jalutavad loodusrajal, kiiguvad või parvetavad, mõnel on kaasa võetud grillimismaterjal ja nad tegutsevad grillikojas.

Oleme korraldanud ka maakondlikke üritusi. Küla ilme on muutunud, paranenud on inimeste suhted, osatakse teha koostööd ja väärtustada seda, mis ühiselt tehtud. Tegevusse on kaasatud külaperede kolm põlvkonda.

Võtsime kokku küla noorema põlvkonna ja pidasime aru, et tuleks hakata ehitama oma külamaja. Mõnelegi tundus see uskumatuna.

2008. aasta kevadel võtsime kokku nooremad inimesed ja pidasime aru, et tuleks hakata ehitama külamaja. Nii mõnelegi tundus see uskumatuna, kuid eesmärk oli selge ja hakkasime tegutsema. Sügiseks oli maa munitsipaliseeritud ja valmis ehitusprojekt.

Jaauar isitasime PRIA-sse meetmest 3.2 „Külade uuendamine ja arendamine“ raha taotlemiseks Prandi külamaja ehitamise projekti. Kokku on külamaja ehitamiseks nüüdseks esitatud kolm projekitaotlust, kõiki neid on ka rahastatud.

Kolme etapi ehitustegevus on mahtunud kahte viimasesse aastasse ja nüüd on Prandi külamaja valmis: palkehitis esi-

mesel korrusel asuvad 140 m² saal, köök, fuajee, külasaun ja WC-d; teisel korrusel on puhkeruum terrassiga, kust avaneb imeilus vaade allikatele. Ei puudu ka konverentsisaal. Külaseltsile anti möödunud aastal laenu 250 000 krooni, külamaja mööbli omaosalusraha kogusime aga annetustega, 105 inimese panuseks tuli üle 14 000 krooni.

Ilusal kuupäeval 11.11.11 toimus külamaja avaüritus ning lindi läbilõikamine, kuigi juba enne oli selles paralleelselt ehitustegevusega ligi 80 üritust, konverentsi, isiklike tähtpäevade tähistamisi jne. Ruume kasutavad nii oma küla, valla kui ka kaugemalt tulnud inimesed. Selline külamaja kasutamise ja külastamise tase näitab, et omal ajal tehtud otsus maja rajada oli õige.

Meie külapered ja sõbrad on küla heaks kokku töötanud tuhandeid tunde. Peame oma inimestest väga lugu ja püüame märgata igat positiivset tegevust. Meil on väga hea koostöö Koigi vallaga ning ei ole üritust ega ettevõtmist, millest meie vallavanem Kristjan Kõljalg ja volikogu esimees Elmar Luha osa ei võtaks.

Prandi külaseltsi on tunnustatud väga erinevate tiitlitega. Oleme olnud nii oma valla kui maakonna parim küla, 2011. aastal saime Eestimaa aasta külaks. Meie külla on tulnud ka üks „Kauni kodu“ tunnustus. 2009. aastal sai meie küla inimene Järvamaa parima MTÜ juhi tiitli, 2010. aastal „Sädeinimese“ austava nimetuse. Meie küla areng on olnud sihhipärane, järjekindel ja tulevikku vaatav. Tulge külla!

Mari Kodres käis professor **AIRI-ALINA ALLASTE** ökokohvikus Kompott ja uuris öko-olemist akadeemilisest vaatenurgast.

Professori katsetused rohelises laboris

Airi-Alina ALLASTE

Kas suve alguses Tallinna Ülikooli kirjastuses väljaantud raamat „Ökokogukonnad retoorikas ja praktikas“ räägib ökoeluviisist?

Kogu öko- ja roheline teema on lai ja ökokogukonnad moodustavad sellest ainult killu. Me ei ole kaardistanud mahemõtlemist, nagu väitis üks ilmunud artikkel – eeskätt on tegu ikkagi elustiiluurimusega, kus uurijate lähtekohaks on olnud üks eristuv elustiil ja kogukond. Enne uurimistöö algust arvasime, et ökokogukondadel on keskne teema see, kuhu ja millistel tingimustel elama minnakse, aga selgus, et vähemalt hetkel on Eestis olulisem pigem ühtne maailmavaade.

Ökokogukonnal on selline rahvusvaheline kõla, silme ees on pigem India, Hispaania, Saksamaa ja muude riikide hipipesad. Eestist tuleb esimese ropsuga meelde Lilleoru. Kui palju on meie kogukonnad osa n-ö rahvusvahelisest perest?

Ökokogukonnad on väga hästi võrgustunud. Ideoloogia, mille üks olulisemaid aluspanijaid on doktorikraadiga finantsist Ross Jackson, ühendab kogukondi üle terve maailma. Jacksoni idee oligi alguses hakata toetama inimesi ja kogukondi, kes jätkusuutlikult elavad, ning algatuseks tellis ta ülevaate, mis erinevad kommuunid kaardistas. Juba üheksakümnendate keskel loodi ka rahvusvaheline ökokogukondade ühendus. Maailmavaate aluseks on veendumus, et looduslähedane elustiil kogukonnas on ainuvõimalik tulevikuühiskond, ning keskne on elustiili labori idee – proovitakse luua positiivseid näiteid lootuses, et ühiskond sellest õppust võtab.

Maale tagasimineku ei ole Eestis tegelikult nii radikaalne samm kui paljudes lääne arenenud ühiskondades – traditsioonilise maarahvana tajutakse maal elamist paljuskii loomuliku Eesti eluna. Aga ökokogukondade puhul on maale elamine suuresti ideaal, milleni paljud ei ole jõudnud. Hoopis oluline olulisem on praegu sotsiaalne liikumine – seltskond, kes perioodiliselt suhtleb ja iga-aastastel kokkutulekutel käib. 2005. aastal toimus Eestis väiksem ökokogukondade kogune-

Ökotoodete tarbimine võib näidata ka seda, et kuulud nn uue eliidi sekka, kes saab endale seda lubada.

mine, järgmisel aastal juba suurem, kus olid kohal ka rahvusvaheliselt olulised tegijad. Eesti kogukondade eestvedajate intervjuude põhjal võib väita, et nad soovisid õppida sellest, mida mujal tehakse, ning mitte hakata ise jalgratast leiutama. Nii et rahvusvaheline element on siin tugevalt sees.

Kui koos elada ja kõiki asju jagada, siis sellega kaasneb väiksem ökoloogiline jalajälg, mis peaks olema iseenesest juba rohelise mõtteviisi üks nurgakivisid. Aga mis veel inimesi ökokogukondadesse koonduma ahvatleb?

Lisaks ressursside kasutamisele ongi oluline see koostegemise mõtteviis, üksteise toetamine. Üks intervjuueeritav tõi näiteks, et inimesed kasutavad pidevalt mõttetult erinevaid ressursse, kuna neil

on kogu aeg midagi puudu, aga kogukonnas on võimalik kõik vajadused ära rahuldada. Samas on ka erinevaid vaatepunkte – ökoloogia instituudi vanemteadur Mihkel Kangur kinnitas esitlusel, et Lasnamäe korteris elamine on tunduvalt rohkem öko kui näiteks Lilleorus.

Kas kogu see öko-olemine, sealhulgas poodlemine, on nagu mingi protestivorm, mis on uue lainena pärast 1960ndaid aastaid tagasi jõudnud; Eestisse küll sellisel kujul esmakordselt?

See on muutunud uue eristumise osaks, seda küll. Ka näiteks tervislik toitumine või tervislik eluviis üleüldiselt on muutunud uutemoodi iseolemise osaks. Ökotoodete tarbimine võib näidata ka seda, et kuulud nn uue eliidi sekka, kes saab endale keskmisest kallemaid ökotooteid lubada ja teisalt järgib piisavalt ka eneseväljenduslikke väärtusi.

Mismoodi kaasaegsed kogukonnad erinevad traditsioonilistest?

Oluline pole mitte tagasimineku arhailise elulaadi juurde nagu näiteks amišitel, vaid tähtis on see, et kogukond on indiviidi teadlik valik. See erineb olemuslikult traditsioonilisest, kuhu kuuluvuse määras sündimine. Väärtustatakse küll loomuliku elustiili ja näiteks põlisrahvaste elu ja õigusi, aga eesmärk on kaasaegne kogukond koos uute tehnoloogiliste võimalustega, mis on vajalikud võrgustumise jaoks ja samuti uute energeetiliste lahenduste otsimisel, päikeseenergia kasutamiseks jne. Oluline komponent on kogukondades ka vaimsus. Samas on *new age*'i praktikad levinud palju laiematesse mas-

sidesse – näiteks jooga on kogu maailmas viimasel kümnendil tohutult populaarsust võitnud. Teoreetikute väitel haakub *new age*'i maailmapilt, mille keskseks veendumuseks on enese jumalik päritolu, hästi modernse ühiskonna indiviidikeskse maailmavaatega.

Mis mõttes ei ole tänapäeval kogukonda sündimine determineeriv? Need lapsed, kes ökokogukondadesse sünnivad, peavad ju tükk aega oma vanemate valikute järgi elama?

Muu maailma kogemus kipub näitama, et kommuunides sündinud laste hilisemaks teadlikuks valikuks on lahkuda ja vähemalt osaliselt neist saavad *yuppie*d ...

Tundub, nagu ökovärk oleks midagi ääretult populaarset, millega on kaasa jooksnud ka terve plejaad naisteajakirju, ja ökotoodetele saab lihtsalt kallima sildi peale riputada.

Seda võib käsitleda rohepesuna – see on taiplik nõks, äriliselt praktiline trend. Näiteks New Yorgi East Village'i lähedal toimuvat kinnisvaraarendust mõjutas sinna planeeritud ökokaubamaja – seejärel tõusid automaatselt ka kinnisvarahinnad piirkonnas. Kui soovida asjale irooniliselt läheneda, võib ökotoodete tarbimist eliidi seas käsitleda ka indulgentside ostmisena – proovitakse end veenda teadlikus tarbimises, kuigi samal ajal sõidetakse pidevalt töö asjus mööda maailma lennukiga. Samas muidugi on palju inimesi, kes siiralt tarbijavalikutega maailma positiivses suunas mõjutada soovivad. Üldine tendents on minu meelest eristuva olemise ja teadliku tarbimise suunas, aga vastukultuuriks, millega seonduvad need teemad kuuekümnendatel, seda enam nimetada ei saa.

Kui palju on Eesti ökokogukondades seda nn eliidi tunnet?

Kui oled peavooluga opositsioonis, siis see mõte – meie oleme paremad kui teised – on mõnes mõttes alati vundamendiks ja päris vabad ei ole elitismist ka ökokogukonnad. Väga paljudes eristuvates ringkondades – subkultuurides, kogukondades, liikumistes – mõeldakse, et on olemas mingi abstraktne tavainimene, kes ei saa asjadest aru. Ökokogukonnad on aga väga avatud. Tegelikult on iga kogu-

kond juba oma struktuurilt mitmetasandiline – kuulutakse väiksesse kogukonda, Eesti ühendusse, rahvusvahelisse võrgustikku – ja see jätab ta vähemalt seestpoolt alati avatuks. Eksplitsiitselt ühiskonnale vastandumisest ökokogukonnad hoiduvad, vastandumine toimub pigem pigem vaikimisi hinnangutes.

Nii tarbimisühiskonnale kui poliitikale?

Elustiiliikumiste kandvaks ideeks on maailma muutmine oma väärtushinnangute ja kultuuri muutmise kaudu, poliitika mõjutamise ainsa vahendina ei usuta. Näiteks enne Riigikogu valimisi reklaamis üks inimene oma kandidatuuri kogukondade meililistis ja teenis sellega ära tulise debati ning kohati ka negatiivseid

Üldine tendents on minu meelest eristuva olemise ja teadliku tarbimise suunas, aga vastukultuuriks seda enam nimetada ei saa.

hinnanguid, et üldse tahab end millegi nii mõttetuga nagu poliitika siduda.

Aga eliit kogukonna sees, kogukonna liidrid? On meil mõni suur juht ja õpetaja?

Niinimetatud elustiililaboreid, see tähendab suuremaid kooselavaid kogukondi, meil peale Lilleoru eriti ei ole, aga meil on Eestis tugev sotsiaalne liikumine, millega on seotud inimesed meililistide, foorumite, ühiste ürituste, aeg-ajalt toimuvate rahvusvaheliste kokkusaamiste ja muu sellise kaudu. Võrdsust rõhutatakse üsna palju, räägitakse, et liidreid ei ole. Samas muidugi liidrid on, aga keegi ei soovi neid sellisteks nimetada, sest neid samastatakse hierarhiliste süsteemide autoritaarsete juhtidega ning kogu juhi positsioon on demoniseeritud.

Näiteks Mikko Lagerspetz väidab, et kodanike algatused jõuavad sageli oligarhiani. Võtame kas või MTÜ, kes valib endale juhtkonna, kellel peavad olema bürokraatlikus süsteemis suhtlemiseks vajalikud oskused. Võõrandumine nende ja laiema organisatsiooni vahel on see- ga mõnes mõttes paratamatu. Kui seda silmas pidada, võib võrdsuse rõhutamist pidada heaks strateegiaks, mis kogukonda koos hoiab. Teisalt on mul siiski tunne,

et need erisused on siiski tasandumas ja horisontaalsem struktuur imbub ühiskonda tervikuna vaikselt sisse – paljud asjad algavad Eestis nii, et retoorika ja praktika vahel on lõhe, kuid praktika tuleb siiski tasapisi järele.

Kogukonnale on kerge tekitada juurde erinevaid konnotatsioone – üks on rõõmus mõttekaaslaste kogum, kus kõigil on hea ja arendav olla, ja teine on midagi hirmutavat, sektilaadset.

Mulle tundub, et kogukond on väga positiivse konnotatsiooniga sõna, aga näiteks Madle Lippus Uue Maailma Seltisist ütles meie raadiovestluses, et sõna kogukond ta ei kasuta, kuna osa inimesi see peletab eemale. Tema kasutab pigem väljendit selts, mis on avatum. Samal ajal paljud inimesed usuvad kogukondlikkusse ning näevad selles vastandit bürokraatlikele struktuuridele ja võõrandumisele.

Kuidas su isiklike valikutega on, ise läheksid maale elama?

Mina olen ikka linnainimene, aga kui ma kunagi otsustaks maale minna, siis ka pigem kogukonnas, mitte ükski täiesti võõrasse keskkonda tegelema asjadega, millest ma midagi ei tea. Eestis küll sageli planeeritakse kogukondlikku elu maal, aga nagu mainisin, alati selleni ei jõuta.

Ja lõpetuseks tõe tund: kui roheline sa ise oled?

Möödukas. Ma pole kunagi olnud eriti suur lihasööja ja kui lugesin selle kohta, kuidas liha tööstuslikult toodetakse, kadus igasugune isu ära. Võimalusel eelistan kohalikku toitu, mida ostan Tagurpidi Lavkast, samas ostan ka tavalistest poodidest. Uurimuse läbiviimise ajal reisides sai harjumuseks ka lähedal asuvatest ökoküladest läbi vaadata, teen seda siiani.

Ökokogukondi võib käsitleda teatavas mõttes kui saarekesi, kus toimib teistsugune elu. On inimesi, kes tahavad ehitada kõikehõlmavat uut elustiili, aga ka neid, kellele sellised kohad on pigem alternatiivne puhkus, ajutine väljaastumine tavaelust. Lisaks sellele, et mind huvitab alternatiivne elustiil uurimisainena, koolun ka nende viimaste sekka.

URMO KÜBAR soovib kaht veebilehte, kust kaasajad leiavad nii palju ideid arutelude läbiviimiseks, et neist jätkub elupäevadeks ja jääb veel ülegi.

Kaks abilist arutelude korraldajatele

Unustame korra ära küünikud, kes ütlevad, et kaasamine on formaalsus, mida tehakse linnukese kirjasaamiseks, auru väljalaskmiseks või tunde tekitamiseks, et oli võimalus osaleda. Ainus tõeliselt väärt põhjus oma aega ja energiat kaasamisele pühendada peaks olema soov kuulda teiste teadmisi, ideid, kogemusi ja arvamusi, et nende abil parem otsus teha. Eriti hea, kui seejuures tekitab arutelu, kus erinevate vaatenurkade pinnalt sünnib uusi, milleni keegi üksi mõtiskledes ei oleks jõudnud.

Agas mida meil tavaliselt kaasamiseks tehakse? Üht kahest: kas saadetakse jaheviisakas „lugupidamisega teie“-kiri, mille manuses keeruline eelnõu ja selle veel pikem seletuskiri. Või siis kutsutakse osalejad mõnda nõupidamisruumi massiivse laua ümber, näidatakse seinale kuivi slaide, lastakse paaril aktiivsemal osalejal pikalt teiste ees üksteisega vaielda ning avastatakse pool tundi enne plaanitud lõppu, et ollakse viiest päevakorrapunkti alates esimese juures.

Teisisõnu: selmet luua õhkkond, kus me oleksime innukad, loovad ja kasutaksime aega tõhusalt, antakse meile esimesest hetkest mõista, et algamas on midagi igavat, keerulist ja kauget. Lõpuks on rahulolematud nii kaasajad kui ka osalejad: hulk aega on raisus ja erinevalt

Tšehhovi näidenditest puu-

dub isegi lootus, et kunagi selguks, mille nimel küll olid kõik need kannatused.

Ärgu tulda rääkima, et teistmoodi ei saa! Lähtudes küllaltki lihtsast mõttest, et inimesed panustavad paremini, kui neil on huvitav, on kaks seltskonda Inglismaal ja Ameerikas proovinud läbi hulga tavapärasest mängulisemaid kaasamisvõimalusi ning need kõigile kasutamiseks ka veebi üles riputanud.

Briti organisatsiooni Involve leheküljel www.peopleandparticipation.net keskendub enam kodanike kaasamisele avalike asjade arutamisse. Ameerika autorite Sunni Browni, Dave Gray ja James Macanuo loodud www.gogamestorm.com sisaldab rohkem organisatsioonisi-

Elevust kaasneb nendega küll, ent füüsilist pingutust või higistamist ei ole rohkem kui mis tahes koosolekul.

sesteks aruteludeks mõeldud tehnikaid. Kuid tegelikult ei ole suurt vahet, kus neid kasutada.

Kumbki leht ei eelda, et ta tuleks enne kasutama hakkamist algusest lõpuni läbi töötada. Involve'i omal on „Meetodite“ rubriigis otsingusüsteem, kus kaasaja võib rippmenüüst valida, mis on ta eesmärk,

palju tal kaasamiseks aega ja raha on (viimase puhul on tegu muidugi Suurbritannia hindadega, millega meil siin pole palju peale hakata), kui palju ja millised on osalejad, ja vastuseks kuvatakse just sellistes tingimustes soovitatavad meetodid.

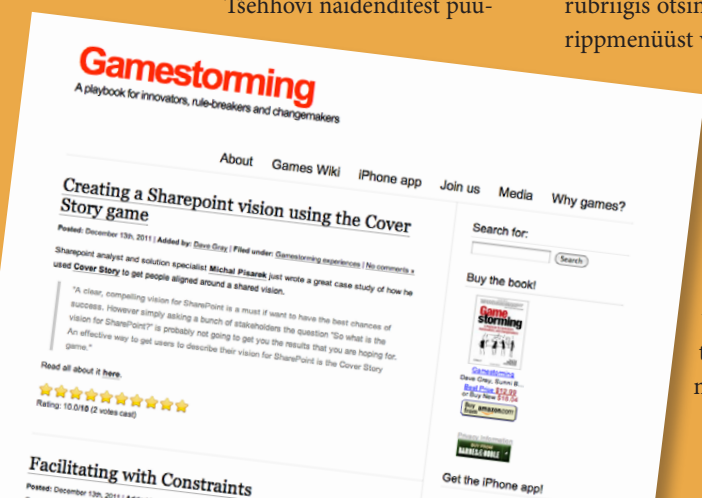
Samas saab kasutada kas põhjalikumat või kiiremat plaanijat, kus kaasajale esitatakse rida valikvastustega küsimusi ning seejärel antakse soovitus – kasuta

niisugusi meetodeid või mõtle enne alustamist veel sellele-ja-sellele. Või ka, et ära parem üldse hakka kaasama, sest su vastused näitavad, et head nahka siit loota pole.

Lisaks on lehel veel hulk peamiselt Suurbritannia juhtumianalüüse, uudiseid ja lugemissoovitusi. Wikina üles ehitatud lehekülge saavad oma kogemustega täiendada kõik kaasajad.

Viimane käib ka www.gogamestorm.com kohta. Sealgi on menüü abil kerge otsida, kas soovid nõuandeid selleks, kuidas arutelu käivitada, esitlusi teha, osalejatega uusi ideid genereerida, ühistele otsustele jõuda, tiimitunnet tugevdada, otsi kokku tõmmata jne. Mitme juures on ka viide kolmandale veebilehele www.innovationgames.com, kus neid saab mängida ka online, näiteks kui osalejad paiknevad eri kohtades.

Mõlemal lehel on iga meetodi või „mängu“ juures ära toodud, mis olukorras see sobib, kui palju inimesi, aega ja abivahendeid vajab ning kuidas see täpselt käib. „Mängu“ sõnast ei maksa end heidutada lasta. Elevust kaasneb nendega küll, ent füüsilist pingutust või higistamist ei ole rohkem kui mis tahes koosolekul.

Kuidas moodustada huvikaitsekoalitsioone?

Viimase tänavuse üllitisena EMSL-i õpikuüksuselt ilmus käsiraamat vabaühenduste huvikaitse- ja eestkostetegevusest: kuidas seda plaanida, ellu viia ja hinnata. Sissevaatena jagab autor **URMO KÜBAR** osa, kus tuleb juttu koostöö tegemisest teiste organisatsioonidega.

Sõltuvalt olukorrast ja eesmärgist võivad su liitlasteks huvikaitsetöös olla nii teised vabaühendused kui ka avaliku või äri sektori organisatsioonid. Loogika on lihtne: poolehoidjaid otsides lase esiteks mõttel võimalikult vabalt lennata, küsides, keda ja kuidas su teema võiks puudutada ning kellel võiks selles või sarnastes küsimustes olla kasulikku oskusi, teadmisi või kogemusi. Järgmiseks mõtle, keda sul neist tõesti vaja on ja kui paljude liitlastega suhtlemist suudaksid ära hallata.

Liitlaste kaasamine võib anda väga palju, ent see nõuab ka palju sinu aega ja häid suhtlemisoskusi. Kui sul neid ei jätku, võid eba-meeldiva üllatusena avastada, et tegutsete küll just nagu ühe algatuse raames, ent tegevused ei toeta üksteist, vaid halvemal juhul töötavad lausa üksteisele vastu.

Esimene koostöömõte, mis vabaühendustele pähe tuleb, on tavaliselt ühisavalduste tegemine, enamasti millegi vastu protestimine. Mõnikord pälvivad need ka tähelepanu, aga pigem on nende puhul siis oluline sisu, mitte see, kas allakirjutanud on üks, kuus või 19.

Allkirju niisugustele pöördumistele maksab võtta organisatsioonidelt, kes on asjaga tõesti kursis, suudavad seda ka iseseisvalt teistele seletada ja mõjuvad sel teemal usutavalt. Sama tuleks silmas pidada ka oma organisatsiooni nimel teiste avaldustele alla kirjutades – teistele vastu

tulla on küll tore, ent kui su nimi figureerib pidevalt igasugu pöördumiste all, kaotab see tasapisi ka oma väärtuse.

Rohkem tolku võib olla ühiste seisukohtade esitamisest avaliku võimu algatatud konsultatsioonide puhul, kus ametnikud ja poliitikud sageli pelgavad, et saavad väga palju ja vastukäivaid kommentaare. Kui olete asjaosaliste organisatsioonidega

Esimene koostöömõte, mis vabaühendustele pähe tuleb, on tavaliselt ühisavalduste tegemine, enamasti millegi vastu protestimine.

omakeskis ühistele seisukohtadele jõudnud, on avalikul võimul üks mure vähem ja koostöövalmidus võib olla suurem.

Hea, ja samas liitlastelt siiski küllalt väikest panust nõudev mõte on kaasata neid olulisemate algatuste juurde nõuandjate ja info oma võrgustikes levitajatena.

Näiteks võib neil olla sinust rohkem kogemusi poliitikute või meediaga suhtlemisel, ürituste korraldamisel, liikmete kaasamisel vms. Enamasti on organisatsioonid lahkesti nõus oma kogemusi jagama ning selliste vestluste käigus võid saada mitmeid häid ideid, aga ka asju enda jaoks selgemaks mõelda.

Kõige sisulisem koostöö seisneb ülesannete jagamises vastavalt osalejate pädevustele ning regulaarses infovahetuses.

Näiteks võivad siin eri organisatsioonid keskenduda eri piirkondadest arvamuste kogumisele, mõni töötada läbi seni ilmunud uuringud ja välismaised näited, mõni suhelda poliitikutega, võtta üksteist täiendavalt meedias sõna jne.

Sellise koostöö koordineerimine on samas kõige ajamahukam. Siin tuleb ka arvestada organisatsioonide erineva suutlikkuse, töökoormuse ja ka -kultuuriga – näiteks võib su liitlane olla küll hea asjatundja, aga lõdva suhtumisega tähtaegadesse, mis võib töö käigus pingeid tekitada.

Omaette tüübiks võimalike liitlastena on erakonnad. Kergem on tavaliselt teadagi saavutada

opositsiooni toetust, ahvatlevam võib olla meeldida võimuparteidele. Tuleb aga meelles pidada, et poliitikud on varmad lahendada vabaühendusi omadeks ja võõrasteks, kui selleks vähegi alust leitakse. Enamasti on ühendusele oluline, et tema teema läheks korda kõigile erakondadele. Selle saavutamiseks on parim võrdne ja avatud suhtlemine kõigiga.

Käsiraamat valmis EMSL-i ja Praxise paremate poliitikate projekti raames ning seda rahastasid ESF-i Tarkade Otsuste Fond ja Siseministeerium regionaalministri haldusalast. EMSL-i liikmed saavad käsiraamatu posti teel, teised tasuta EMSL-i kontorist, oma maakondlikust arenduskeskusest või www.ngo.ee/trykised.

Avalike teenuste teemalise Hea Kodaniku ajaloorubriigi jaoks vanades Foorumites tuhlanud **URMO KÜBAR** leidis, et teenuste teemast enam tähelepanu pälvisid 2001. aastal pinged kolmanda sektori sees.

10 aastat hiljem

Ei mingeid üllatusi: üks pingete allikas oli mõistagi EKAK. Saanud veebruaris heakskiidu toonaselt Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaua (EMÜ) suurokogult, tekkis küsimus, kes selle Riigikogule esitama peaks.

Kaks aastat varem oli seks otstarbeks loodud koostöökoda, kuhu kuulusid Riigikogu erakondade ja üheksa katusorganisatsiooni esindajad. Hiljem lõhenesid viimased aga EMÜ ja Eesti Kodanikuühenduste Liitude Esinduskogu (EKLE) leeriks.

EKLE esindajad, kel oli koostöökojas enamus, olid dokumendile vastu. Foorumi veergudel töid nad puudustena välja näiteks selle, et EKAK näeb kolmanda sektorina ainult mittetulundusühendusi. Selles olukorras olid nõutud ka poliitikud. „Praegu on selle dokumendi maine pigem halb,“ ütles näiteks Paul-Eerik Rummo.

Kevadel andiski EMÜ ise dokumendi Riigikogu juhatasele üle ning mõlemalt poolt öeldi ohtralt häid sõnu EKAK-i vajalikkuse kohta. Veidi hiljem sai Riigikogu EKLE-leerilt ka alternatiivse EKAK-i. Seisukohtade võtmises olid poliitikud väga ettevaatlikud ning arutelu lükkus mitu korda edasi.

Foorumi juhtkirjas hinnatakse EMÜ heaks kiidetud teksti korralikuks ja leitakse, et kolmandal sektoril oleks aeg liivakastist välja tulla. Postimehe ajakirjanik Argo Ideon on oma repliigis „Rotid viljasalves“ aga sootuks mürgisem, öeldes, et EKAK lõhnab nii tugevalt raha järele, et seda võiks nimetada paberi koostanud organisatsioonide eelarvestrateegiaks.

Lahkhelid vabaühenduste vahel ilmesid ka teise praeguseks juba harjumuspäraseks saanud lühendi KÜSK sünni juures. Kodanikuühiskonna Sihtkapitali idee esitati 2001. aasta juulis toonasesse portaali Täna Otsustan Mina (TOM), kus see toetuse saanuna oleks võinud minna seaduseelnõuna menetlemisele.

Kümne aasta taguse idee kohaselt võinuks KÜSK olla avaõiguslik (toonases sõnakasutuses veel avalik-õiguslik) juriidiline isik, kelle raha oleks tulnud hasartmängumaksust, prognooside kohaselt 160 miljonit krooni aastas. Nähti ette alakapitale valdkondade ja sihtrühmade toetamiseks, muuhulgas tegevustoetuste jagamiseks.

TOM-i hääletusel tuli aga viimastel tundidel üle saja vastuhääle vahetult enne hääletamist loodud kasutajakontodelt, kelle taga ei olnud tegelikult erinevaid inimesi. Teisel katsel tabas hääletust aga tehniline rike, mistõttu kukkus läbi ka see.

„TOM teil lihtsalt ei tööta ja see on demokraatia mängimine, mida on harrastama hakanud valitsus. See on arvutimängude riiklikult finantseeritud variant,“ kurjustas toonane EMÜ esinduskogu esimees Agu Laius valitsuse infonõunikule saadetud kirjas ning pöördus eelnõu parlamenti saatmiseks järgnevalt otse erakondade poole. Toonane arutelu katkes valitsusk koalitsiooni lagunemisega 2002. aasta algul, tänaseks on Laius aga juba kolmandat aastat tegutseva KÜSK-i juht.

KÜSK-i idee omakorda oli tegelikult vastus kümme aastat tagasi sektorit kuude kaupa ärevil hoidnud hasartmängumaksu

seaduse muutmise teemale. Nimelt tuli valitsus välja ideega rahastada hasartmängumaksu rahast kunstimuuseumi ehitust. Siin näitasid ühendused üles suurt üksmeelt plaanidele vastu seistes, öeldes, et sotsiaalprobleemid, milleks maksuraha mõeldud, on liiga teravad, et raha nende arvelt muuseumi ehituseks suunata.

Esimese hooga saavutatigi edu: muutuste läbisurumine peatati, toimusid arutelud ning Foorumgi õnnitles sektorit saavutatu eest. Sügisel selgus siiski, et rõõm oli ennatlik. Seadus võeti vastu selle autorite plaanitud kujul ning ühenduste ettepanekud (muuhulgas see, et raha üle otsustavas hasartmängumaksu nõukogus hakkaks olema ka kolmanda sektori esindajad) jäeti kõrvale.

Tänavu uueks ametiajaks tagasi valitud president Ilves hakkas viimase aasta jooksul taas sagedamini kodanikuühiskonna tähtsusest kõnelema, nii nagu ka 2006. aasta valimiste eel ja järel. Kümne aasta tagustes Foorumites saab toonane välisminister Ilves aga kahel korral võtta.

Kord tuuakse tema Riigikogu-kõne näiteks kõrgist ja segasest eurokantseliidist, samuti nurisetakse tema kõne pärast avatud ühiskonna foorumil. Ilves paluti rääkima sellest, kuidas ettevõtete investeringud inimeste heaolusse riigis elu edendaks, kuid toonase Eesti ees seisnud küsimuste asemel rääkinud Ilves 19. sajandi ärkamisaja seltsidest. See andis ajakirjanikule alust võrrelda teda rokistaariga, kes Helsingis esinedes „Tere, Stockholm!“ hüüab.

Artur Sõõraski

2 x Rasmus Jurkatam

Detsembris selgusid tänavused aasta vabatahtlikud. „Teie olete kaitsevall ükskõiksuse ja hoolimatuse vastu,“ ütles president Toomas Hendrik Ilves tunnustamiseremoonial. Seekordne noorim vabatahtlik on 20- ja vanim 86-aastane. Vaata lähemalt www.vabatahtlikud.ee.

Head aega, 2011

4x Martin Meitern ja Alari Rammo

Vabaiühenduste liit EMSL sai oktoobris 20-aastaseks. Kes väike- sele tähistamisele ei jõudnud, saavad lugeda lustakat intervjuud Eesti Fondide Keskuse nime all asutatud organisatsiooni esimese tegevjuhi Rita Tammega www.ngo.ee/emsl20 ja tutvuda kiretuma, ent mitte vähem jabura ülevaatega algusaegadest www.ngo.ee/emsl/ajalugu.

Kolmeteistkümnendas EMSL-i suvekoolis oli põhitähelepanu all küsimus, kuidas leida ja hoida professionaalseid vabatahtlikke äri sektorist. Materjalid leiad www.ngo.ee/suvekool. Sai kõheldud, et see jääb ehk viimaseks suvekooliks, aga veteranide tun- gival nõudmisel peab vist jätkama. 2012. aasta suvekool tuleb ilmselt ühe uppunud aarde teemal – vabaiühenduse liikmed!

